

Raport dotyczący Polski

Czekając aż niebo się zamknie: bezprecedensowy kryzys kobiet i dziewcząt uciekających z Ukrainy

— Spis treści

I.	PODSUMOWANIE WYKONAWCZE	4
▶	Polska – konkretne zalecenia	8
II.	OPIS RAM OCENY	14
A.	Współpraca na rzecz wspierania organizacji praw kobiet	15
B.	Nasze osiągnięcia	16
C.	Ograniczenia	17
III.	INFORMACJE OGÓLNE O POLSCE	18
A.	Kryzys humanitarny i reakcja na niego	19
B.	Zjawisko przemocy wobec kobiet w Polsce przed wojną w Ukrainie i istniejące przepisy prawne	22
C.	Ogólne informacje dotyczące systemu opieki zdrowotnej w Polsce	23
IV.	USTALENIA	24
A.	Potrzeby i zagrożenia dla organizacji, grup i kolektywów kobiecych	26
B.	Handel ludźmi i inne zagrożenia związane z przemocą wobec kobiet i dziewcząt	27
C.	Zagrożenia związane ze schroniskami i stałym zakwaterowaniem	29
D.	Pomoc finansowa, środki do życia i godna praca	30
E.	Dostęp do dokładnych informacji prawnych	32
F.	Opieka medyczna, w tym usługi w zakresie zdrowia reprodukcyjnego i przemocy na tle seksualnym	32
G.	Pomoc psychospołeczna i w zakresie zdrowia psychicznego	34
H.	Podwójna dyskryminacja wobec uchodźców	35
I.	Edukacja	36
J.	Niedostatek jedzenia	36
V.	ZALECENIA I SPOSOBY POSTĘPOWANIA W PRZYSZŁOŚCI	37
1.	Zapewnienie humanitarnej odpowiedzi uwzględniającej kwestie płci i wspierającej ruchy kobiet w całym regionie	38
2.	Wypełniać zobowiązania lokalne, przekazując władzę organizacjom kierowanym przez kobiety	41
3.	Zajęcie się lukami w programach bezpieczeństwa kobiet i dzieci	46
4.	Poprawa dostępu do usług podstawowych	49
VI.	ZAŁĄCZNIKI	59

I. Podsumowanie wykonawcze

Chociaż osoby uciekające z Ukrainy otrzymały wsparcie ze strony rządu i osób prywatnych, odpowiedź, która jest w dużej mierze doraźna i nie bierze uwagi kwestii płci, nie może zaspokoić podstawowych potrzeb i obaw związanych z ochroną uchodźców i uchodźczyń i społeczności przyjmujących ich w Polsce. Podmioty odpowiedzialne – w tym międzynarodowe organizacje pozarządowe i ONZ – jak dotąd nie wywiązały się ze swoich globalnych zobowiązań dotyczących lokalizacji pomocy humanitarnej. Dotyczą one systematycznego tworzenia metod udzielania odpowiedzi przez kobiety i dziewczęta z uwzględnieniem ich poglądów we wszystkich fazach cyklu zarządzania operacyjnego. Poza nielicznymi wyjątkami nie udało się pozyskać dedykowanych funduszy na ochronę zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego (Sexual and Reproductive Health, SRH) oraz usług na rzecz przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i dziewcząt (Violence Against Women and Girls, VAWG). Zamiast wieloletniego, elastycznego finansowania, którego potrzebują lokalne organizacje prowadzone przez kobiety i

dziewczęta, grupy z pierwszej linii pomocy szukają dotacji, które mogą pokryć jedynie całkowite koszty przewidziane na 1–3 miesiące. W ten sposób są one zmuszane do podjęcia pracy humanitarnej, do której niekoniecznie zostały przeszkolone, co ostatecznie spowoduje, że nie będą skupiać się na swojej misji.

W każdym konflikcie zbrojnym przemoc mężczyzn wobec kobiet i dziewcząt gwałtownie wzrasta i utrzymuje się jeszcze długo po zakończeniu walk. Podobnie jak inne kraje graniczące z Ukrainą, również Polska stoi w obliczu bezprecedensowego kryzysu związanego z uchodźcami – kobietami i dziećmi – zmuszonymi do ucieczki z kraju w wyniku działań wojennych. Pilnie potrzebne, wrażliwe na płeć metody zapobiegania przemocy i środki łagodzące ryzyko pozostają w tyle za ogólną reakcją. W Polsce od początku wojny na potrzeby przymusowo przesiedlonych kobiet i dziewcząt odpowiadają organizacje ds. praw kobiet (Women's Rights Organizations, WRO). Te lokalne organizacje ds. praw kobiet

są najlepiej przygotowane do tworzenia, budowania i dostarczania kreatywnych rozwiązań dla kobiet i dziewcząt, ale tylko wtedy, gdy będą mieć zapewnione elastyczne finansowanie i konkretne wsparcie techniczne. Organizacje te proszą o uznanie ich wiedzy w reagowaniu na ten kryzys, jednocześnie wychodząc naprzeciw potrzebom polskich kobiet i dziewcząt.

Zamiast tego tworzy się znajoma struktura: odgórne, nierówne relacje między podmiotami lokalnymi i międzynarodowymi agencjami humanitarnymi. Taki układ nigdy nie sprzyja kobietom i dziewczętom, nawet według własnych standardów takich agencji. Nie prowadzi się rozmów z kobietami i dziewczętami przy tworzeniu pomocy oferowanej dla nich, zaś organizacje ds. praw kobiet są wyalienowane ze struktur koordynacji pomocy humanitarnej. Oczekuje się od nich, że będą robić więcej niż mogą, przy braku lub niewielkim poziomie finansowania. VOICE był świadkiem takiego scenariusza podczas międzynarodowej reakcji na COVID-19, gdzie ponownie sektor pomocy humanitarnej – pomimo swoich własnych zobowiązań wobec ludności dotkniętej kryzysem – przyczynił się do odmawiania kobietom i dziewczętom ich praw do uczestnictwa, konsultacji i usług, a w niektórych przypadkach wręcz narażał ich na własne rodzaje przemocy.¹

Niektórym organizacjom odgrywającym istotną rolę w akcjach humanitarnych, którym już brakuje środków finansowych i uprawnień do podejmowania decyzji, może brakować również doświadczenia w zakresie reakcji na kryzys lub szkoleń w zakresie przemocy ze względu na płeć (Gender-Based Violence, GBV) oraz szerszych zagadnień ochrony, m.in.

---

¹ We Must Do Better: A Feminist Assessment of the Humanitarian Aid System's Support of Women- and Girl-Led Organizations during the COVID-19 Pandemic. VOICE, 2021, <https://voiceamplified.org/voice-research-report-we-must-do-better/>

zapobiegania wykorzystywaniu seksualnemu i nadużyciom przez własnych pracowników i wolontariuszy. Jest bardzo prawdopodobne, że dochodzi do szkodliwych praktyk, które zagrażają życiu i dobremu samopoczuciu kobiet i dziewcząt.

Dzięki nowemu partnerstwu z HIAS, które ma na celu przeprowadzenie szybkiej oceny sześciu krajów tego regionu, VOICE zmobilizował polski i międzynarodowy personel do oceny potrzeb kobiet i dziewcząt dotkniętych wojną w Ukrainie oraz organizacji ds. praw kobiet w odpowiedzi na sytuację kryzysową. Najczęściej wymieniane obawy kobiet przymusowo przesiedlonych dotyczyły dostępu do bezpiecznych i trwałych mieszkań; dostępu do godnej pracy (ponieważ pomoc finansowa do nich nie dociera); oraz potrzeby opieki dziennej lub nauki dla dzieci. Wiele mówiło również o barierach w dostępie do opieki zdrowotnej. Kiedy doniesienia o przemoc seksualnej zaczęły napływać z Ukrainy, aktywiści zgłaszali obawy dotyczące dostępu do opieki medycznej dla osób, które przeżyły wojnę i udały się do Polski, aby ominąć restrykcyjne przepisy dotyczące aborcji.

Ocena wykazała olbrzymie poczucie wdzięczności wśród uchodźców i uchodźczyń, które zostały zakwaterowane w domach prywatnych, w niektórych przypadkach otrzymujących darmowe jedzenie lub odzież. Jednak ryzyko handlu, wyzysku i innych problemów związanych z bezpieczeństwem jest nadal wysokie, ponieważ nie ma nadzoru nad prywatnymi gospodarzami.

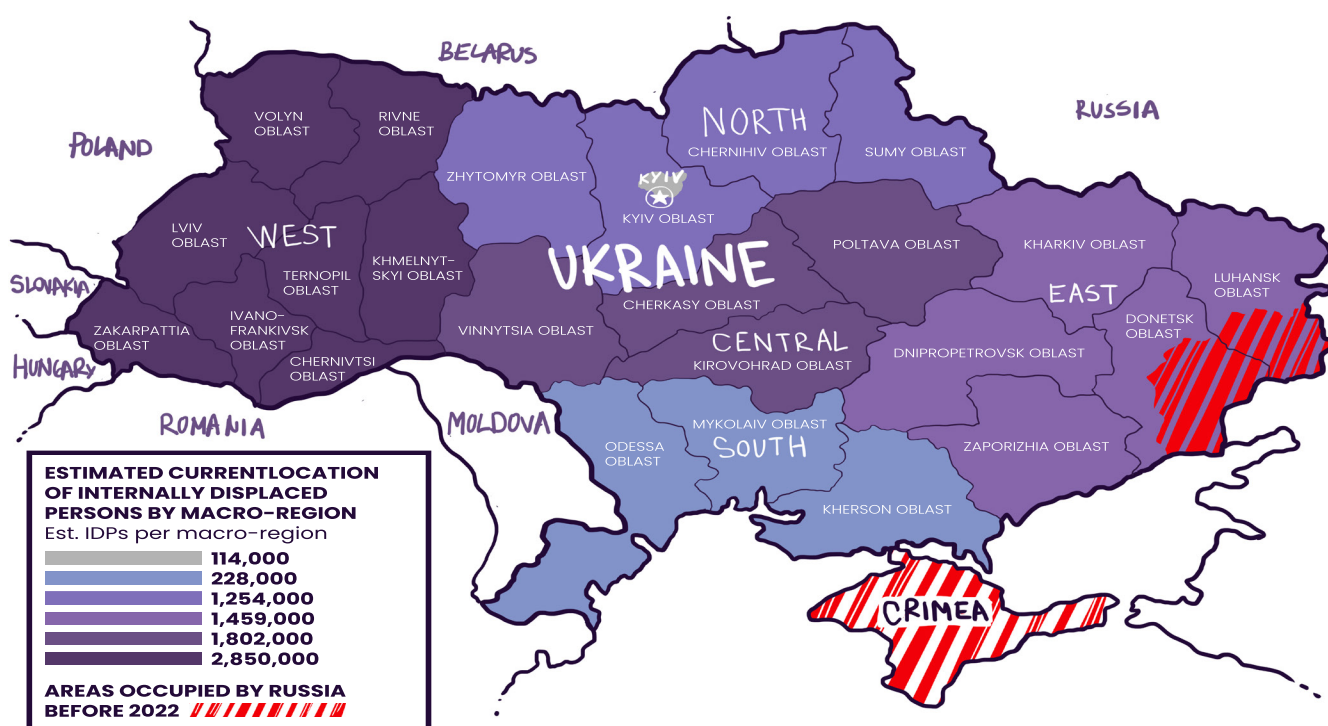
Wiele osób przymusowo przesiedlonych potrzebuje wsparcia psychospołecznego, specjalistycznej opieki zdrowotnej oraz pomocy prawnej. Osoby, z którymi rozmawiano, w dużej mierze nie były świadome świadczeń, jakie im przysługują i tego, jak mogą się o nie ubiegać. Kampanie informacyjne były ograniczone i fragmentaryczne oraz utrudnione przez bariery językowe. Teraz, gdy rząd wycofał

się z oferty zwrotu kosztów za udzielanie schronienia Ukraińcom, dostępnych jest mniej miejsc kwaterunkowych. Chociaż dostęp do opieki zdrowotnej i pomocy pieniężnej jest oferowany kwalifikującym się Ukraińcom, usługi te nie były realizowane prawidłowo jeszcze przed kryzysem w Ukrainie, a napięcia w społecznościach przyjmujących uchodźców już zaczęły narastać. Pracujące uchodźczynie i osoby z dziećmi mają bardziej ograniczony dostęp do usług, gdyż pracują w godzinach przyjęć tych świadczeniodawców.

"Kto może mi pomóc wrócić do Chersonia (w Ukrainie) za darmo? Wiem jakie jest zagrożenie, ale nie przeżyję tu w Polsce bez pracy, domu i pieniędzy. W Chersoniu jest mój dom bez względu na to, czy jest okupowany czy nie".
-Post Ukrainki na Facebooku

Mapa Ukrainy

Polska – konkretne zalecenia:

GŁÓWNE ZAŁOŻENIA:			
Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ)	Unia Europejska (UE)	Rządy Państw Przyjmujących	Rząd Ukrainy
Filantropia Feministyczna/ Fundusze Feministyczne	Donatorzy Państw Członkowskich	Międzynarodowa Organizacja Pozarządowa (INGO)	Lokalna organizacja pozarządowa (LNGO)

- Stworzyć natychmiastową, średnioterminową i długoterminową strategię uwzględniającą problematykę płci w odpowiedzi na kryzys ukraiński w Polsce z udziałem rządu, UE, międzynarodowych organizacji pozarządowych, w tym organizacji ds. praw kobiet i innych lokalnych organizacji pozarządowych. Uznając ograniczenia w reakcji rządu, społeczność międzynarodowa powinna zostać zaproszona do pomocy w zlikwidowaniu luk w usługach ratowania życia, w zakresie bezpieczeństwa, zdrowia, wsparcia psychospołecznego i edukacji, przy ścisłej współpracy z organizacjami ds. praw kobiet.

- Uznać fakt, że rządowe ośrodki przyjmujące uchodźców powinny zapewniać więcej długoterminowych miejsc zakwaterowania i tworzyć w nich schroniska zgodnie z międzynarodowymi standardami.

- Stworzyć centra pomocy humanitarnej, w których usługi mogą być świadczone w jednej lokalizacji, aby zmniejszyć bariery dostępu, zwłaszcza w zakresie ochrony, zdrowia i wsparcia psychospołecznego.

- Wykorzystać podejście systemowe, aby współpracować z koalicjami w celu wsparcia aktywności lokalnej i programów politycznych organizacji praw kobiet, feministycznych i LGBTQIA+. Przed wojną polskie organizacje ds. praw kobiet walczyły z regresywnymi zmianami polityki w zakresie zdrowia, praw seksualnych i reprodukcyjnych, praw LGBTQIA+ itp., organizując się w nieprzyjawnym środowisku, w którym zmniejszała się przestrzeń dla społeczeństwa obywatelskiego. Wojna w Ukrainie jedynie pogłębiła istniejące nierówności systemu. Ponieważ aktywiści pracują nad lokalnymi kwestiami w Polsce i reagują na napływ uchodźców z Ukrainy, ich obciążenie pracą wzrosło. Reakcja organizacji społecznych powinna odzwierciedlać złożoność, z jaką mają do czynienia organizacje ds. praw kobiet w obecnym kontekście i poza nim.

- Stworzyć bezpieczne miejsca, w których kobiety mogą budować zdrowe więzi społeczne i otrzymywać

wsparcie, szczególnie w kwaterach prywatnych. Mogą to być bezpieczne punkty początkowe dla osób, które przeżyły przemoc seksualną lub są nią zagrożone.

- Zapewnić dostęp do osobistych, holistycznych usług psychospołecznych, w szczególności związanych z zapobieganiem handlowi ludźmi, wsparciem psychotraumatologa lub psychoterapeuty oraz skierowaniem do usług dodatkowych, z udziałem specjalistów przeszkolonych w zakresie udzielania wsparcia w sytuacjach kryzysowych.

- Zapewnić stałe wsparcie organizacjom pozarządowym prowadzącym schroniska. Są one pierwszą linią ochrony dla osób przymusowo przesiedlonych, które stoją w obliczu zagrożeń związanych z bezpieczeństwem i wykorzystaniem na tle seksualnym.

- Zapewnić usystematyzowaną pomoc finansową wraz ze zintegrowanym podejściem do kwestii bezpieczeństwa, poprzez wykorzystanie międzynarodowych najlepszych praktyk i zrozumienie specyficznych zagrożeń oraz podatności na przemoc seksualną wśród kobiet i dziewcząt.

- Organizacje pozarządowe powinny zwrócić się do UNHCR o oddelegowanie pracowników do organizacji lokalnych w celu wzmocnienia kierowanych lokalnie funkcji koordynacyjnych. Priorytetem powinny stać się realizacja świadczenia usług, tworzenie/

ulepszanie mechanizmów kierowania do instytucji i udostępnianie informacji. W przypadku rządowych i prywatnych operatorów schronisk szczególne znaczenie ma zapewnienie koordynacji usług, takich jak reagowanie na objawy przemocy wobec kobiet, opieka zdrowotna i wsparcie psychospołeczne. Koordynator może pełnić rolę pośrednika między systemami międzynarodowymi i lokalnymi. Wysiłki te powinny obejmować przyjrzenie się, w jaki sposób organizacje ds. praw kobiet pragną angażować się w struktury koordynacyjne.

-
- Usunąć ograniczenia prawne uniemożliwiające osobom, które wjechały do Polski przed 24 lutego 2022 r. (Ukraińcy i obywatele spoza Ukrainy) uzyskanie statusu pobytu czasowego.

-
- Koordynować przekazywanie informacji na temat wszystkich świadczeń sponsorowanych przez rząd, takich jak zdobycie numeru PESEL w Polsce, we wszystkich krajach sąsiednich i UE oraz szeroko rozpowszechniać je w kanałach używanych przez Ukraińców.

-
- Wykorzystywać i rozpowszechniać [Kieszonkowy podręcznik dotyczący przeciwdziałaniu przemocy wobec kobiet w języku ukraińskim](#) (tłumaczenie na język polski jest w przygotowaniu), materiał wyjaśniający, jak należy wesprzeć osobę, która przeżyła przemoc seksualną w przypadku nieobecności specjalisty w tej dziedzinie (w tym skierowanie do specjalisty oraz punktu ds. przeciwdziałania skutkom przemocy wobec kobiet).

- Udostępniać usługi zdrowia psychicznego oraz usługi wsparcia dla ofiar przemocy seksualnej, korzystając z pomocy istniejących organizacji i świadczeniodawców zajmujących się prawami kobiet w Polsce. Jeśli zadania te zostaną odpowiednio zrealizowane, potrzeby osób przymusowo przesiedlonych zostaną zaspokojone przy jednoczesnej poprawie ogólnego dostępu do usług dla wszystkich kobiet i dziewcząt w Polsce będących ofiarami przemocy na tle seksualnym.

- Założyć, że nadal odbywa się handel ludźmi (uznać, że niepełnoletni przyjeżdżają do Polski bez opieki) i wdrożyć odpowiednie środki prewencji i reagowania na to zjawisko. Organizacje ds. praw kobiet i organizacje przeciwdziałające handlowi ludźmi powinny działać na terenach przygranicznych między Ukrainą i Polską, ponieważ część handlu ludźmi jest koordynowana po obu stronach granicy.

- Zezwalać na przeniesienie ukraińskich licencji i akredytacji dla ukraińskiego personelu medycznego i zdrowia psychicznego, pedagogów i innego niezbędnego personelu, którego brakuje. Ministerstwo Zdrowia powinno wydać nakazowe zezwolenia dla zagranicznych świadczeniodawców i medycznych międzynarodowych organizacji pozarządowych w celu umożliwienia równego dostępu do leków.

- Ułatwić korzystanie z działań organizacji pozarządowych działających w zakresie opieki medycznej i lokalnych

usług wolontariuszy w celu stworzenia ścieżek opieki medycznej i specjalistycznych usług dla ofiar przemocy seksualnej. Najlepiej byłoby, gdyby świadczenie usług medycznych odbywało się w jednym miejscu wraz z punktami przyjęcia i schroniskami dla osób przymusowo przesiedlonych, wspieranymi przez mobilne kliniki w mniejszych schroniskach i kompleksach mieszkalnych, aby zmniejszyć obciążenie na izbach przyjęć.

- ▶ Zapewnić usługi tłumaczy i tłumaczek z Polski oraz tłumaczy i tłumaczek wśród ludności Ukrainy, tworząc pilnie potrzebne miejsca pracy
- ▶ Zatrudnić ukraiński personel medyczny, który został przesiedlony.
- ▶ Zapewnić testy na choroby zakaźne (COVID-19 i gruźlicę) oraz szczepienia w schroniskach i miejscach publicznych.
- ▶ Stworzyć kliniki dentystyczne w celu świadczenia bezpłatnych usług.

- Poprawić i wzmocnić wszelką kontrolę warunków pracy osób przymusowo przesiedlonych, zgodnie z polskim prawem pracy, aby poprawić te warunki i zmniejszyć ryzyko wykorzystywania seksualnego oraz innego rodzaju wyzysku.

- ▶ Zapewnić dostęp do poradnictwa zawodowego i informacji o rynku pracy.
- ▶ Stworzyć programy dla osób przymusowo przesiedlonych, które umożliwią im zdobycie nowych umiejętności zawodowych potrzebnych na rynku pracy.
- ▶ Stworzyć możliwości przeniesienia ukraińskich firm do Polski oraz otwarcia nowych firm w celu stworzenia nowych miejsc pracy dla osób przymusowo przesiedlonych i społeczności przyjmujących.

II. Opis ram oceny

A. Współpraca na rzecz wspierania organizacji praw kobiet

VOICE i HIAS² mają wspólną wizję odnośnie wspierania organizacji ds. praw kobiet i grup kobiecych w całym regionie w prowadzeniu działań humanitarnych w Ukrainie. Partnerstwo to ma na celu pomoc organizacjom ds. praw

² HIAS, międzynarodowa żydowska organizacja humanitarna, która świadczy najważniejsze usługi uchodźcom i osobom ubiegającym się o azyl, od ponad 130 lat pomaga osobom przymusowo przesiedlonym znaleźć przyjazne i bezpieczne schronienie oraz możliwości życia i pracy. HIAS działa obecnie w ponad 17 krajach i reaguje na wojnę w Ukrainie, wykorzystując swoje główne obszary tworzenia programów, które obejmują m.in. integrację ekonomiczną, zdrowie psychiczne i wsparcie psychospołeczne, ochronę prawną oraz zapobieganie i reagowanie na przemoc seksualną, z naciskiem na przemoc wobec kobiet i dziewcząt oraz osób identyfikujących się jako LGBTQIA+.

kobiet, lokalnym organizacjom społeczeństwa obywatelskiego i nieformalnym grupom w kształtowaniu działań humanitarnych, poprzez uznanie wyjątkowego wpływu kryzysów humanitarnych na kobiety, dziewczęta i inne zagrożone grupy w całej ich różnorodności. Niezwykle ważne jest, aby akcje humanitarne – zarówno w Ukrainie, jak i w regionie – opierały się na wypracowanych rozwiązaniach w zakresie równości płci i upodmiotowienia kobiet, ukraińskich i regionalnych aktywistek działających na rzecz praw kobiet oraz grup kierowanych przez kobiety i organizacje pozarządowe.

Oprócz wspierania bezpośredniego świadczenia usług przez organizacje lokalne, HIAS i VOICE będą nadal opowiadać się za potrzebą wspierania organizacji ds. praw kobiet za pomocą funduszy kryzysowych.

Informacje na temat VOICE

VOICE jest przekonana, że sektor humanitarny powinien zrealizować swoją obietnicę ochrony kobiet i dziewcząt – i że same kobiety i dziewczęta muszą przeprowadzić tę rewolucję. Mamy do czynienia z jednym z najstarszych i najbardziej rozpowszechnionych na świecie nadużyciem praw człowieka: przemocą wobec kobiet i dziewcząt. Rzucamy wyzwanie tradycyjnym, nieefektywnym metodom radzenia sobie z tym rodzajem przemocy w sytuacjach kryzysowych o charakterze humanitarnym, przy pomocy sprawdzonego, ale nadal niedostatecznie wykorzystywanego zasobu: wiodącej roli samych kobiet i dziewcząt.

VOICE posiadająca doświadczenie w walce o prawa kobiet, oferuje nowe metody walki o zakończenie przemocy wobec kobiet i dziewcząt. Pragniemy stworzyć świat, w którym dziewczęta i kobiety będą szanowanymi liderkami w tworzeniu i wdrażaniu rozwiązań mających na celu wykorzenienie przemocy – zarówno w swoich społecznościach, jak i w rządach. Ostatecznie celem VOICE jest zwiększenie bezpośrednich zasobów lokalnych organizacji kobiecych oraz liczby dostępnych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy. Pomagamy zaspokoić potrzeby organizacji prowadzonych przez kobiety i dziewczęta w coraz większej liczbie krajów, m.in. Afganistanie, Bangladeszu, Kolumbii, na Węgrzech, w Iraku, Mołdawii, Birmie, Pakistanie, Polsce, Rumunii, Słowacji, Sudanie Południowym, Syrii, Ukrainie, Stanach Zjednoczonych, Wenezueli i Jemenie.

B. Nasze osiągnięcia

Podejście VOICE do tej oceny obejmuje najlepsze międzynarodowe praktyki i jest skoncentrowane na organizacjach ds. praw kobiet zidentyfikowanych za pośrednictwem

naszych sieci. Skupiamy się na organizacjach ds. praw kobiet wiedząc, że te organizacje zawsze będą reagować jako pierwsze i posiadają najbardziej kreatywne i aktualne rozwiązania w celu przeciwdziałania zagrożeniom dla kobiet i dziewcząt.

Zespół oceniający spędził trzy tygodnie w Polsce, odwiedzając przejścia graniczne, ośrodki przyjęć uchodźców, schroniska i usługodawców w Krakowie i Warszawie oraz okolicach.³ Zespół zdołał porozmawiać z 40 wolontariuszami wspierającymi uchodźców i uchodźczynię i kilkoma urzędnikami państwowymi. Odebyły się rozmowy w grupach dyskusyjnych (Focus Group Discussion, FGD) z udziałem 136 przesiedlonych kobiet i 5 przesiedlonych mężczyzn. Zespół przeprowadził 17 dyskusji i 40 wywiadów z kluczowymi informatorami (Key Informant Interview, KII), w tym z 12 organizacjami ds. praw kobiet skoncentrowanymi na ochronie kobiet i dziewcząt oraz innymi marginalizowanymi grupami zagrożonymi przemocą. Zespół uczestniczył również w spotkaniach koordynacyjnych prowadzonych pod przewodnictwem ONZ oraz w lokalnym forum humanitarnym organizacji pozarządowych w Krakowie.

---

³ Opracowano i wdrożono ogólne ramy oceny przez zespół ds. przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i dziewcząt oraz działaczy i praktyków zajmujących się prawami kobiet z Europy Wschodniej i Ukrainy; specjalistów z zakresu doświadczonej przemocy ze względu na płeć w sytuacjach kryzysowych (Gender-Based Violence in Emergencies, GBViE), ekspertów w zakresie medycyny konfliktu / pielęgniarstwa zajmującej się zdrowiem seksualnym i reprodukcyjnym; praktyków i aktywistów LGBTQIA+; eksperta ds. leczenia ze skutków traumy oraz członków Zespołu Liderów w VOICE, w tym Dyrektora Wykonawczego i Dyrektora Reagowania Kryzysowego. Ten dynamiczny zespół połączył globalną, regionalną i lokalną wiedzę specjalistyczną z szeregiem umiejętności językowych i głębokimi powiązaniami z Ukrainą oraz Europą Wschodnią, czerpiąc z wieloletniej pracy VOICE w regionie oraz ze specyficznej i wyjątkowej wiedzy zespołu oceniającego.

Wszystkie udostępnione informacje były traktowane jako poufne, aby przestrzegać zasad nieczynienia krzywdy ofiarom. Dzięki ocenie zespół był w stanie zrozumieć przekrojowe zagrożenia dla kobiet i dziewcząt w ramach reagowania kryzysowego oraz jak te zagrożenia są powiązane z dostępem do innych podstawowych usług.

C. Ograniczenia

Ze względu na wyzwania związane z gromadzeniem danych w złożonym i płynnym środowisku nie miała to być kompleksowa ocena ryzyka i potrzeb. Były ograniczenia czasowe i wiele obaw związanych z bezpieczeństwem i ochroną. Podejście to opierało się na przestrzeganiu względów etycznych, co czasami w ogóle uniemożliwiało przeprowadzanie wywiadów i dyskusji. W wielu przypadkach osoby były tak wysoce strauumatyzowane, że zadawanie im pytań na temat bezpieczeństwa nie byłoby etyczne. Informacje były ogólnie trudne do uzyskania w Polsce i chociaż uzyskano dostęp do niektórych oficjalnych danych, brakowało spójnych i wiarygodnych źródeł informacji.

W wywiadach Ukrainki często niechętnie opowiadały o swoich przeżyciach i nie skarżyły się – były wdzięczne za otrzymywaną pomoc. Rodzi to pytanie o możliwość niezgłaszania przypadków przemocy oraz zagrożeń z nią związanych.

Zespół oceniający ds. Polski nie zdołał porozmawiać z wieloma przedstawicielami rządu, poza Miejskimi Ośrodkami Pomocy Społecznej (MOPS), które wchodzi w skład miejskiego wydziału pomocy społecznej w Krakowie.

III. Informacje ogólne o Polsce

A. Kryzys humanitarny i reakcja na niego

Od momentu wybuchu wojny w Ukrainie w dniu 24 lutego z tego kraju uciekło ponad 7,7 mln osób.⁴ Polska przyjęła zdecydowaną większość (ponad 3 mln)⁵ uchodźców w porównaniu z krajami sąsiednimi. Choć niektóre z tych osób mogą kontynuować podróż do innych krajów UE, szacuje się, że w Polsce przebywa około 2 mln z nich.⁶ Dziewięćdziesiąt procent stanowią kobiety i dzieci.⁷

⁴ *Ukraine – Internal Displacement Report – General Population Survey Round 3*, International Organization for Migration's z dnia 17 kwietnia 2022 r.

⁵ *Ukraine – Internal Displacement Report – General Population Survey Round 3*, International Organization for Migration's z dnia 17 kwietnia z 2022.

⁶ *Ukraine FDP Situation*, The Operational Data Portal, 2022. <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine/location?secret=unhcrrestricted>

⁷ UNHCR and partners call for urgent support for refugees from Ukraine and their hosts, UNHCR, 26 kwietnia, 2022r. <https://www.unhcr.org/news/briefing/2022/4/6267ac074/unhcr-partners-call-urgent-support-refugees-ukraine-hosts.html>

Istnieje kilka czynników, które sprawiają, że uchodźcy wybierają Polskę. W porównaniu z krajami sąsiednimi transport jest łatwiej dostępny; istnieją podobieństwa językowe; oraz przekonanie, że Polska oferuje większe wsparcie dla uchodźców. Większość uchodźców zdecydowała się pozostać we wschodniej części kraju, w bliskiej odległości od granicy.

"Czekamy na zamknięcie przestrzeni powietrznej i wtedy wrócimy do domu"
– wypowiedź Ukrainki z grupy dyskusyjnej

Duże skupiska uchodźców we wschodniej Polsce powodują kurczenie się zasobów pomocowych. Organizacje pozarządowe i

[unhcr.org/news/briefing/2022/4/6267ac074/unhcr-partners-call-urgent-support-refugees-ukraine-hosts.html](https://www.unhcr.org/news/briefing/2022/4/6267ac074/unhcr-partners-call-urgent-support-refugees-ukraine-hosts.html)

wolontariusze informują, że napływ uchodźców zmniejszył się pod koniec marca 2022 r., ale ze względu na trwającą wojnę mogą nadal napływać nowe fale ludności. Podobnie jak w przypadku innych konfliktów wiele osób, które uciekło do Polski w pierwszych tygodniach wojny, posiadało zasoby, znajomych i rodzinę w Polsce i jechało do konkretnych miejsc docelowych. Uchodźcy przebywający w schroniskach lub domach prywatnych to osoby nieposiadające kontaktów ani środków do znalezienia innego miejsca pobytu, albo osoby pragnące pozostać w pobliżu granicy z Ukrainą ze względu na rodzinę, która pozostała w tym kraju. Większość uchodźców planuje powrót do Ukrainy, gdy tylko będzie to możliwe i nie planuje długoterminowego pobytu w Polsce.

Na sytuację kryzysową w Ukrainie odpowiedział rząd oraz wolontariusze. Rząd podjął pewne natychmiastowe, choć niepełne kroki, formalnie ustanawiając zasady i procedury umożliwiające uchodźcom z Ukrainy dostęp na terytorium Polski i rejestrację w celu otrzymywania usług socjalnych i innych zasobów. Osoby posiadające ukraińskie paszporty mogą swobodnie przekraczać granicę. Obywatele krajów spoza Europy mają większe trudności i nie wszystkie usługi są dla nich dostępne. Zarejestrowanym uchodźcom nadawany jest polski numer identyfikacyjny, który nadaje im status prawny, umożliwia dostęp do Narodowego Systemu Zdrowia, pomoc finansową i inne wsparcie rządowe. Jednak dostęp do tych zasobów różni się znacznie w zależności od lokalizacji, a bariery utrudniają faktyczne z nich korzystanie. Początkowo rząd zapowiadał, że zwróci obywatelom koszty przyjęcia uchodźców, jednak od tego czasu wiele się zmieniło i osoby przyjmujące uchodźców w Polsce muszą same finansować ich pobyt.

Wsparcie uchodźców bezpośrednio po przybyciu do Polski jest realizowane w głównej mierze przez polskie organizacje pozarządowe i indywidualnych obywateli.

Wiele międzynarodowych organizacji pozarządowych oraz organów ONZ nie miało swoich przedstawicielstw w Polsce przed wybuchem wojny i dopiero teraz kończą oceny w ramach przygotowań do tworzenia programów pomocowych. Podczas sporządzania tej oceny, którą rozpoczęto miesiąc po wybuchu wojny, nie napotkano żadnych międzynarodowych służb pomocy humanitarnej, a jedyna widoczna pomoc lub usługi były świadczone przez samorządy lokalne i organizacje pozarządowe. Wiele agend ONZ i organizacji pozarządowych powiedziało VOICE, że planują współpracę z lokalnymi organizacjami pozarządowymi, ale należy to przeprowadzić w sposób sprawiedliwy, skoordynowany i dysponować wystarczającymi środkami, aby nie obciążać tych lokalnych organizacji.

Na poziomie gmin działa sieć lokalnego wsparcia oddolnego, darowizn i koordynacji, ale w ostatnich tygodniach darowizn jest dużo mniej. Lokalne reakcje różnią się znacznie w zależności od miasta, ponieważ wysiłki zostały oddelegowane na lokalny szczebel rządowy. I choć niektóre organizacje pozarządowe zgłaszają, że mają dobre relacje z przedstawicielami władz miejskich, inne mają problemy w komunikacji, przydziale środków i wdrażaniu najlepszych rozwiązań.

Urzednicy miejscy zgłaszają zaś istotne bariery finansowe we wdrażaniu rządowych programów wsparcia. Historycznie rzecz biorąc, fundusze na sytuacje kryzysowe z polskiego rządu rzadko są przydzielane poza szczeblem krajowym. Przedstawiciele lokalnego samorządu stwierdzili, że nie stworzono żadnego budżetu na zapewnienie schronienia dla osób przymusowo przesiedlonych i było jasne, że Kraków nie jest w stanie podjąć się tych wysiłków ze względu na brak funduszy. Dlatego też zachęcali mieszkańców schronisk do przeniesienia się do innych miast. Na pytanie, czy istnieje plan pomocy uchodźcom w relokacji lub integracji z polskim społeczeństwem,

odpowiedź brzmiała „nie” i że „muszą nauczyć się integrować na własną rękę”. Ta postawa była widoczna w wielu rozmowach z urzędnikami miejskimi, którzy nalegali, aby nie świadczyć usług uchodźcom na miejscu, co miałoby zapobiec temu, aby schroniska nie stały się „gettami” – termin ten był często używany przez urzędników miejskich.

Systemy koordynacji i komunikacji między społecznością międzynarodową a lokalnymi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego są w dużej mierze odrębne. Stworzono mechanizmy koordynacji równoległej i komunikacji, lecz według kilku organizacji społeczeństwa obywatelskiego istniejące systemy koordynacji zostały przeoczone lub zignorowane. Po cichu oczekuje się, że organizacje pozarządowe dostosują się do agend ONZ i grup roboczych lub zintegrują się z nimi.

Międzynarodowe organizacje, z którymi przeprowadzono wywiady przyznały, że lokalne organizacje pozarządowe powinny odgrywać bardziej aktywną rolę w mechanizmach koordynacji, ale nie było jasne, jakie wysiłki podejmowane są w celu usunięcia barier utrudniających ich udział. Ichoć polska Narodowa Organizacja Kobiet współprzewodniczy grupie roboczej przeciwdziałającej przemocy wobec kobiet i dziewcząt wraz z UNHCR, większość ankietowanych grup lokalnych stwierdziła, że nie jest świadoma międzynarodowych wysiłków koordynacyjnych i roli UNHCR, UNFPA, WHO i innych agencji w udzielaniu pomocy humanitarnej. I choć humanitarne spotkania koordynacyjne odbywają się od wielu tygodni, organizacje pozarządowe narzekały, że spotkania te skupiają się bardziej na rozmowie niż działaniu. Zorganizowano wiele spotkań, opracowując zasady referencyjne lub ustalając, kto będzie działać, w jaki sposób i na jakim terenie. Organizacje pozarządowe, które wiedziały o tych spotkaniach koordynacyjnych, informowały, że nie mają czasu, aby brać w nich

udział, ponieważ są zbyt zajęte świadczeniem usług na rzecz uchodźców. Mówiły, że trudno jest im rozumieć te spotkania, ponieważ używa się na nich żargonu i wielu skrótów.

"Mam tytuł magistra stosunków międzynarodowych" i nadal nie rozumiem, co dzieje się na tych spotkaniach"

– powiedziała liderka organizacji na rzecz praw kobiet w Krakowie

Organizacje pozarządowe oraz wolontariusze mówią, że są wyczerpani psychicznie i brakuje im środków. Nie wiedzą jak długo będą mogli nadal wspierać uchodźców w ich społecznościach. Wsparcie, jakiego będą potrzebować nie będzie pochodzić z mechanizmów koordynacyjnych w ich obecnej formie.

„Chcemy nadal pomagać, gdyż należy to robić, jednakże musimy ponownie otworzyć własną firmę transportową, aby nie zużyć wszystkich oszczędności i nie mieć potem z czego utrzymać naszych rodzin”.

– powiedziała para z Polski

"Codziennie otrzymuję 50–100 telefonów w sprawie uchodźców. Próbuje pomagać, ale nie wiem, jak długo jeszcze dam radę”.

– powiedziała z płaczem przedstawicielka rady miasta z Polski

B. Zjawisko przemocy wobec kobiet w Polsce przed wojną w Ukrainie i istniejące przepisy prawne

Polska ratyfikowała Konwencję Rady Europy o zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, znaną jako Konwencja Stambulska, w dniu 27 kwietnia 2015 r. Weszła ona w życie dnia 1 sierpnia tego samego roku⁸. Grupa Ekspertów ds. Przeciwdziałania Przemocy Wobec Kobiet i Przemocy Domowej (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence, GREVIO) pochwaliła wprowadzenie takich instrumentów prawnych, ale stwierdziła również, że potrzebne są pilne kroki, aby skutecznie zwalczać przemoc wobec kobiet i dziewcząt.⁹ W 2020 roku działający rząd ogłosił zamiar wycofania się z Konwencji Stambulskiej.

Przemoc wobec kobiet jest powszechnym zjawiskiem w Polsce. Około 1 na 5 Polek doświadczyło przemocy fizycznej lub seksualnej, a tylko 28% z tych, które ją przeżyły, zgłasza te zdarzenia na policję.¹⁰ W wyniku przemocy dochodzi do zabójstw – około 500 kobiet w Polsce ginie każdego roku w wyniku przemocy domowej.¹¹ Ograniczone są również informacje publiczne na temat przemocy domowej, w szczególności informacje sporządzane i rozpowszechniane przez

rząd. Usługi dla kobiet doświadczających przemocy i ramy polityczne w Polsce były niewystarczające jeszcze przed kryzysem w Ukrainie w 2022 r., a obecnie znajdują się pod znacznym obciążeniem z powodu napływu osób uchodźców.¹²

Polska wraz z Maltą jest jednym z zaledwie dwóch państw członkowskich Unii Europejskiej, które nie zalegalizowały aborcji na żądanie. W październiku 2020 r. polski Trybunał Konstytucyjny bezprawnie narzucił prawie całkowity zakaz aborcji, w wyniku czego Polki wykonują aborcję nielegalnie lub wyjeżdżają w tym celu do krajów sąsiednich.

Kobiety w Polsce pragnące przerwać ciążę będącą wynikiem gwałtu również natrafiają na wiele trudności, mimo iż gwałt stanowi podstawę prawną do dokonania aborcji.

Polska, uznana przez European Contraception Policy Atlas (Europejski Atlas ds. polityki zapobiegania ciąży) za najgorszy kraj w Europie pod względem polityki zapobiegania ciąży i jest jedynym krajem, który cofa się pod względem dostępu do środków antykoncepcyjnych. Najniższą ocenę uzyskała za stworzenie zasad w związku z zaopatrzeniem i doradztwem w zakresie antykoncepcji oraz słabo wypada pod względem dostępności informacji (56,6%).¹³

⁸ „Chart of signatures and ratifications of Treaty 210”. Portal Rady Europy, 14 maja 2022 r. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treaty=210>. Uzyskano dostęp w dniu 14 maja 2022 r.

⁹ GREVIO Baseline Evaluation Report Poland. Rada Europy, 16 września 2021 r. <https://rm.coe.int/grevio-baseline-report-on-poland/1680a3d20b>.

¹⁰ Survey on violence against women in EU, Fundamental Rights Agency, 2012. <https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-violence-against-women-survey>.

¹¹ Polska. Compliance with the Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, The Advocates for Human Rights, 2019.

¹² Użyty tutaj termin „uchodźcy” (lub przymusowi migranci) jest niedoskonały, gdyż obejmuje zarówno uchodźców, jak i osoby ubiegające się o azyl, a także niektórych migrantów ekonomicznych. Niektórzy cudzoziemcy mieszkający w krajach sąsiadujących z Ukrainą są technicznie migrantami ekonomicznymi, a nie uchodźcami lub ubiegającymi się o azyl; jest to szara strefa w zależności od tego, czy ich przemieszczanie się zostało wymuszone utratą środków do życia w związku z konfliktem, czy innymi przyczynami.

¹³ EPF. European Contraception Policy Atlas - Poland. Dostęp w dniu 21 maja 2022r. <https://www.epfweb.org/node/745>.

C. Ogólne informacje dotyczące systemu opieki zdrowotnej w Polsce

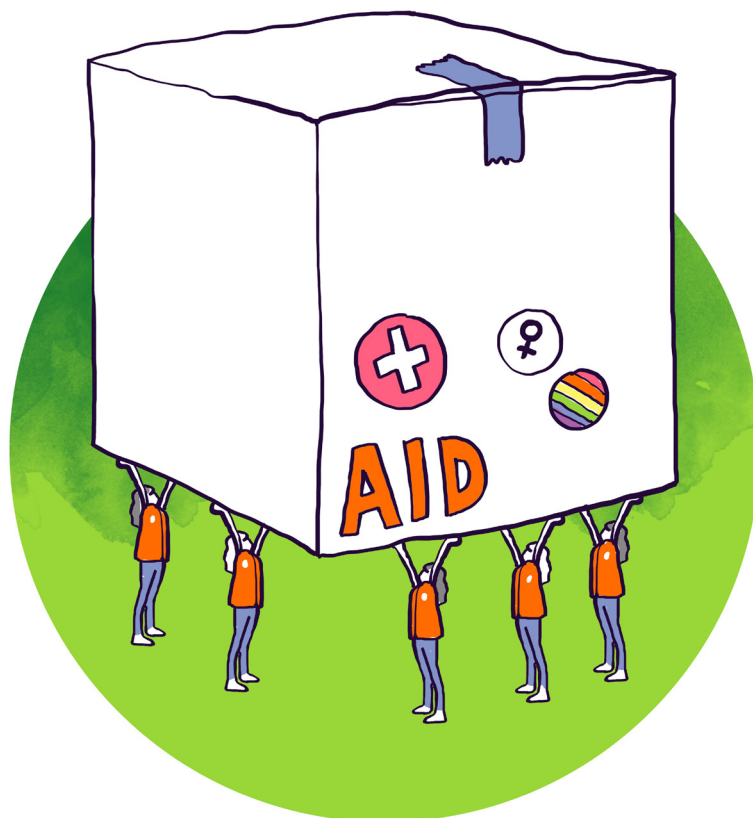
Polski system opieki zdrowotnej cierpi z powodu braku środków finansowych (tylko 6% PKB), braków kadrowych i długich terminów oczekiwania na wizyty do lekarza. W niektórych przypadkach pacjenci muszą czekać nawet rok na podstawowe badania i często są zmuszani do płacenia za prywatną opiekę medyczną w celu przyspieszenia potrzebnych usług. System ten, zniszczony przez pandemię COVID-19, stoi teraz w obliczu napływu 3 milionów uchodźców, którym obiecano dostęp do krajowego systemu opieki zdrowotnej, co spowodowało nierówności w dostępie do niego, które są na tyle dramatyczne, iż wydaje się, że niedługo eksploduje. Szacunki pokazują, że przy 2,4 lekarzach medycyny i 5,4 pielęgniarkach na 1000 mieszkańców, Polska potrzebuje teraz dodatkowych 5500 lekarzy i 11 500 pielęgniarek, których brakuje.¹⁴ Nawet przy założeniu, że te luki kadrowe można zlikwidować, biorąc pod uwagę brak dostępu do antykoncepcji i prawie całkowity zakaz aborcji w Polsce, uchodźczynie mają drastycznie ograniczony dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej, w tym dotyczącej zdrowia reprodukcyjnego w porównaniu z dostępem do takich usług w Ukrainie.

---

¹⁴ The World Bank. (2022). Physicians (per 1,000 people) - Poland. The World Bank. chart, Washington, DC. Pobrano w dniu 20 maja 2022 r. z <https://data.worldbank.org/indicator/SH.MED.PHYS.ZS?locations=PL>.

IV. Ustalenia

Najczęściej wymieniane obawy uchodźczyń dotyczyły dostępu do bezpiecznych i stałych mieszkań, dostępu do rynku pracy w celu znalezienia godnego zajęcia (ponieważ pomoc pieniężna do nich nie dociera) oraz opieki i nauki dla ich dzieci. Zespół zaobserwował również kilka dodatkowych problemów związanych z ochroną i brakami, które opisano poniżej.

Złożoność tej reakcji wymaga, aby społeczność międzynarodowa wyszła poza często uproszczony humanitarny dyskurs na temat przemocy wobec kobiet i skoncentrowała się na władzy, przemocy, męskich przywilejach, budowaniu ruchu i uzdrawianiu. Podobnie jak w innych częściach raportu, część dotycząca ustaleń opiera się na przekrojowej feministycznej analizie przemocy jako zakorzenionej w schemacie ucisku kobiet i jej krzyżowaniu się z prześladowaniami na tle rasowym, antysemityzmem, podziałem na klasy, prześladowaniami na tle orientacji

seksualnej i tożsamości płciowej. Trzy miesiące po wybuchu wojny w Ukrainie, w odpowiedzi na przybycie ponad 2 miliony ludzi, z których 90% to kobiety i dzieci, osoby odpowiedzialne (w tym organizacje pozarządowe i ONZ) nie wypełniają swoich globalnych zobowiązań dotyczących lokalizacji pomocy humanitarnej i zobowiązań wobec kobiet i dziewcząt, w tym systematycznego tworzenia dla nich metod reagowania oraz uwzględniania ich opinii na wszystkich etapach cyklu programu humanitarnego. Niezwykle ważne jest, aby społeczność międzynarodowa zrozumiała, że kobiety będą nadal musiały wybierać pomiędzy własnym bezpieczeństwem a zdolnością do zaspokojenia swoich podstawowych potrzeb, jeśli nie zostaną podjęte pilne działania.

A. Potrzeby i zagrożenia dla organizacji, grup i kolektywów kobiecych

Polskie społeczeństwo obywatelskie aktywnie pracuje nad szerokim zakresem zagadnień dotyczących równości społecznej, zwłaszcza w świetle rządowej polityki naruszającej prawa obywatelskie i kurczącej się przestrzeni dla organizacji pozarządowych. Począwszy od zarejestrowanych, sformalizowanych i ugruntowanych organizacji pozarządowych po oddolnych aktywistów i grupy nieformalne, wszystkie one działają na rzecz realizacji praw i zdrowia seksualnego oraz reprodukcyjnego, ze szczególnym uwzględnieniem dostępu do aborcji i antykoncepcji, a także praw osób LGBTQIA+ oraz przeciwdziałania rasizmowi i islamofobii w polityce migracyjnej. Działając w nieprzyjaznym środowisku, w którym rząd, siły religijne i reakcyjne nieustannie sprzeciwiają się prawom człowieka, lokalni działacze i organizacje feministyczne oraz zajmujące się równością płci są celem prześladowań, cenzury i przemocy. W szczególności aktywiści proaborcyjni i społeczności LGBTQIA+ zgłaszają ciągłe sprzeciwy i groźby śmierci wysuwane pod ich adresem.

Od początku wojny organizacje zajmujące się prawami kobiet i LGBTQIA+ zapewniają niezbędne wsparcie i usługi na pierwszej linii, wsparcie psychospołeczne i prawne, pomoc medyczną, bezpieczne zakwaterowanie, żywność i pomoc dla uchodźców w poruszaniu się po polskim systemie opieki zdrowotnej, migracji i systemie prawnym. Polskie organizacje pozarządowe w Krakowie i Warszawie koordynują swoje wzajemne wysiłki, współpracując głównie z lokalnymi organizacjami pozarządowymi. Na jednym lokalnym spotkaniu koordynacyjnym organizacji pozarządowych w Krakowie z udziałem około 50 grup VOICE był jedyną obecną organizacją międzynarodową.

Organizacje pozarządowe twierdziły, że działają z bardzo ograniczonym budżetem i możliwościami, a większość personelu pracuje nieodpłatnie. Praca w sytuacji kryzysowej jest realizowana poza lokalną działalnością na rzecz budowania równości społecznej, w wyniku czego świadczenie usług o istotnym znaczeniu dla uchodźców jest nieregularne, a polskie społeczeństwo obywatelskie jest narażone na wysokie ryzyko wypalenia. Jest stale niedofinansowane i wyłączone z (lub nieznające) mechanizmów finansowania pomocy humanitarnej, a jego indywidualne darowizny w dużej mierze są obecnie wykorzystywane na reagowanie w sytuacjach kryzysowych.

Pomimo faktu, że organizacje ds. praw kobiet wykonują znaczną część pracy w zakresie reagowania kryzysowego, finansowanie rządowe i społeczne nie wspiera ich wysiłków w sposób spójny i stały. Pieniądze, jakie organizatorzy organizacji ds. praw kobiet i LGBTQIA+ otrzymują od prywatnych darczyńców na reagowanie na kryzys w Ukrainie, wystarczają na krótko, zwykle na 3–6 miesięcy. Potrzebne będzie długoterminowe finansowanie, ponieważ kryzys będzie miał długofalowe konsekwencje. W Krakowie, dużym mieście, w którym zarejestrowanych jest ponad 175 000 uchodźców,¹⁵ miasto było w stanie przeznaczyć jedynie 50 000 zł (około 12 000 dolarów amerykańskich) na pomoc lokalnej organizacji pozarządowej. W międzyczasie rząd Polski przeznaczył dziesiątki milionów dolarów w ramach finansowania skutków kryzysu w Ukrainie dla reakcyjnych sojuszników politycznych, w tym polskiej organizacji nacjonalistycznej aktywnie walczącej z prawami kobiet.¹⁶

¹⁵ *Miejska gościnność: wielki wzrost, wyzwania i szanse – raport o uchodźcach z Ukrainy w największych polskich miastach*, Centrum Analiz i Badań Unii Metropolii Polskich im. Pawła Adamowicza, 2022 r.

¹⁶ Klauziński, Sebastian. *Straż Narodowa dostała od rządu 264 tys. zł na pomoc uchodźcom. Bąkiewicz: Nie spodziewaliśmy się!*, OKO.press, April 12, 2022.

Pomimo braku funduszy, organizatorki zajmujące się prawami kobiet, feministki i osoby LGBTQIA+ nadal podejmują działania na pierwszej linii, skoncentrowane na solidarności i wzajemnym wsparciu. Na przykład warszawska organizacja osób LGBTQIA+ Godność Człowieka i Bezpieczeństwo działa, aby zapobiegać handlowi ludźmi i pomagać uchodźcom w integracji, korzystając z ograniczonych funduszy od organizacji pozarządowych i indywidualnych darowizn. Stworzyła ona bazę podmiotów, które chcą gościć lub zatrudniać uchodźców i osoby LGBTQIA+. Towarzyszy im w drodze od stacji kolejowej do zorganizowanego przez nich schroniska i organizuje osobiste spotkania z osobami zainteresowanymi przyjęciem uchodźców z Ukrainy. Organizacja oferuje również kursy języka polskiego oraz kupony na jedzenie i odzież.

Zabrakło funduszy na zdrowie seksualne i reprodukcyjne oraz usługi na rzecz przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i dziewcząt. Zamiast wieloletniego elastycznego finansowania, którego potrzebują lokalne organizacje prowadzone przez kobiety i dziewczęta, przeciążone grupy społeczne szukają dotacji na okres 1–3 miesięcy, aby móc podjąć pracę humanitarną, do której nie są przeszkolone i która odciąga ich od realizacji ich głównych misji.

Zamiast partnerstwa prowadzonego i opartego na lokalnej wiedzy, organizacja humanitarna ponownie stosuje znane odgórne rozwiązanie, tworząc równoległe procesy, które odsuwają na bok lub alienują lokalne podmioty, w tym organizacje ds. praw kobiet. Grupy kobiet i inni pracownicy humanitarni nie zostali zapytani, jakie role chcieliby odgrywać jako partnerzy w reagowaniu na kryzys w Ukrainie, a bariery utrudniające im udział w podejmowaniu decyzji nie zostały usunięte.

B. Handel ludźmi i inne zagrożenia związane z przemocą wobec kobiet i dziewcząt

Ogólna nieustrukturyzowana i niedofinansowana reakcja na kryzys w Ukrainie stwarza wiele zagrożeń związanych z przemocą wobec kobiet i dziewcząt -uchodźczyń. Wiele miast i organizacji pozarządowych zgłasza brak kontroli, koordynacji i weryfikacji wolontariuszy pracujących bezpośrednio z uchodźczyń. Wiele organizacji zgłaszało, że widziało rodziny wsiadające do niezweryfikowanych pojazdów i wyjeżdżające do nieznanych miejsc z obszarów przygranicznych lub schronisk. Niektóre organizacje pozarządowe oraz miasta wprowadziły drobne kontrole (tj. procesy rejestracji/weryfikacji), ale często są one zależne od lokalizacji i nie istnieje centralna koordynacja/rejestracja. Większość schronisk wydaje się nie mieć kontroli bezpieczeństwa dla odwiedzających. Podczas gdy inne nie zezwalają na wejście gości na ich teren, do wielu z nich byłoby łatwo wejść osobom nieuprawnionym.

Mechanizmy sprawozdawcze dotyczące przemocy wobec dziewcząt i kobiet składają się głównie z rządowych infolinii, o których istnieniu rzadko informuje się społeczeństwo. Wygląda na to, że w schroniskach nie ma żadnych materiałów edukacyjnych dotyczących ochrony przed seksualnym wykorzystywaniem i nadużyciami¹⁷, zagrożeniami z tym związanymi oraz zgłaszaniem tych przestępstw. Podczas prac w grupach dyskusyjnych prawie wszystkie uchodźczynie informowały, że nie wiedzą, gdzie zgłosić przemoc na tle seksualnym, z wyjątkiem zaufanego wolontariusza, który

¹⁷ Dodatkowe informacje i wskazówki na temat ochrony przed nadużyciami i wykorzystywaniem na tle seksualnym znajdują się na stronie: <https://psea.interagencystandingcommittee.org/>

prawdopodobnie nie jest przeszkolony w zakresie reagowania. Wiele organizacji wyraziło potrzebę wyjaśnień jak reagować w sytuacji, gdy będą mieć kontakt z osobami, które przeżyły nadużycia na tle seksualnym.

Podczas tranzytu i pobytu uchodźczyń w Polsce istnieje wysokie ryzyko handlu ludźmi. Wiele źródeł mówiło o rodzinach, które zostały przewiezione do innych krajów UE przez kierowców- „wolontariuszy” obiecujących dostęp do pracy, zakwaterowania i środków finansowych, lecz po przyjeździe na miejsce okazywało się, że obietnice te mijały się z prawdą. Takie rodziny usilnie chciały wrócić od Polski, gdyż tam przynajmniej miały zapewnione zakwaterowanie. Na terenach przygranicznych zespół VOICE obserwował przypadkowych mężczyzn trzymających tabliczki oferujące Ukrainkom bezpłatny przejazd samochodem do Krakowa lub Niemiec.

W Polsce znajduje się niezidentyfikowana liczba małoletnich bez opieki – wiele z nich zostało wysłanych do Polski do znajomych, podczas gdy ich rodzice pozostali w Ukrainie. Status prawny takich dzieci jest bardzo różny. Pojawiły się już doniesienia o porzucaniu takich dzieci, gdyż sponsor nie mógł lub nie chciał zaopiekować się dzieckiem i szukał innych opiekunów dla niego w mediach społecznościowych.

Brak jedzenia jest znanym czynnikiem, który prowadzi do handlu ludźmi. Wiele schronisk wydaje posiłki dla uchodźców tylko raz dziennie. Nawet w schroniskach oferujących trzy posiłki dziennie, dostęp do jedzenia był nadal problemem, zwłaszcza dla kobiet z małymi dziećmi.

Monitorowanie miejsca pobytu uchodźczyń w dużych schroniskach prowadzonych przez miasta nie jest skutecznym sposobem zapobiegania handlowi ludźmi oraz reagowania na to zjawisko. I choć istnieją rejestry zameldowania i wymeldowania się

gości ze schronisk, to nie są one pomocne w znalezieniu osób, które nie wróciły do danego schroniska. Jedno ze schronisk poinformowało, że posiada rejestr na stacjach kolejowych, w którym uchodźczynie mogą podawać miejsca docelowe, do których jadą, jednak ze względu na brak ochotników nie byli w stanie tego monitorować. Mniejsze schroniska wydają się mieć bliższe relacje ze swoimi gośćmi i mogą być bardziej skłonne do zauważenia ich nieobecności, ale nawet one twierdzą, że nie są w stanie monitorować miejsca ich pobytu.

Chociaż doniesienia prasowe obfitują w napaści seksualne w Ukrainie dokonywane przez rosyjskie wojsko, rzeczywista liczba tych napaści nie jest znana, a Rosjanie nie mogą być jedynymi ich sprawcami. Niektóre organizacje lokalne informują o „setkach ocalałych”, podczas gdy inne zgłaszają, że ocalałych jest mniej niż 10. Organizacja Abortions Without Borders (Aborcja bez granic) informowała ostatnio o przypadkach 50 kobiet w ciąży przebywających w Polsce, które chciały dokonać aborcji po gwałcie.¹⁸ Podczas gdy niektóre z nich publicznie opowiadały o tym, co się im przydarzyło, w mediach oraz organizacjom praw człowieka, napiętnowanie takich kobiet często prowadzi do zaniżania liczby zgłoszeń, a niektóre ofiary mogły zostać porwane, uciszone, lub nawet zabite.

Część ofiar napaści na tle seksualnym, z których niektóre były w ciąży, w rzeczywistości przyjechała do Polski, aby otrzymać opiekę medyczną. Głównym problemem było to, czy poinformowano ich, że dostęp do aborcji w Polsce jest prawnie ograniczony. Lokalni aktywiści powołują się na potrzebę znalezienia konkretnego rozwiązania w zakresie schronienia dla tych kobiet po wypisaniu ich ze szpitala, ponieważ obecny plan zakładał wysłanie ich do miejskich schronisk, gdzie mogłyby „zintegrować się ze społeczeństwem”.

¹⁸ *Ukrainian Women Are Not Allowed to Terminate Unwanted Pregnancies in Poland, and Their Assistants Face Jail*, Zaborona's report, 21 kwietnia 2022.

C. Zagrożenia związane ze schroniskami i stałym zakwaterowaniem

Brak dostępu do trwałego i bezpiecznego schronienia i mieszkań stanowi poważne zagrożenie związane z handlem ludźmi oraz przemocą wobec kobiet i dziewcząt. 21 obiektów, jakie odwiedziłam w Polsce, to zarówno rządowe ośrodki przyjmowania uchodźców dla kilkuset osób, jak i prywatne schroniska dla 25–100 osób, wszystkie pośpiesznie zakładane w dawnych galeriach handlowych, biurach, magazynach, hotelach i hostelach.

Schroniska prowadzone przez rząd znajdowały się w centrum miast. Były większe i mieściły kilkaset osób naraz na krótki pobyt, chociaż niektóre uchodźczynie przebywają już w nich wiele tygodni, a nawet miesięcy. Schroniska te miały otwarte pokoje z łózkami z poduszką i kocem, ale nie jest jasne, czy pościel jest zmieniana dla nowo przybyłych osób. Pokoje były przepełnione, pomiędzy łózkami było jedynie kilka centymetrów odległości. W takich miejscach istnieje duże ryzyko rozwoju chorób zakaźnych, takich jak COVID-19, gruźlica, tyfus, norowirus, rotawirus itp. Infekcje górnych dróg oddechowych, niektóre ciężkie, występowały we wszystkich schroniskach (prawdopodobnie były związane z COVID-19, ale nie było dostępnych testów).

Wolontariusze z organizacji World Central Kitchen przekazywali żywność, jedzenie, środki higieniczne, leki przeciwbólowe, odżywki dla niemowląt, pieluchy oraz jedzenie dla dzieci przy stoiskach znajdujących się na zewnątrz schronisk. Zapasy te całkowicie zależą od przekazanych darowizn. Jedno z rządowych schronisk prosiło o darowizny składające się z damskiej bielizny, mydła i gumowych butów do noszenia pod prysznicem. Dostęp do toalet był różny w zależności od schroniska, ale wszystkie miały ograniczoną liczbę kabin

toaletowych, umywalek i pryszniców. W jednym schronisku w Krakowie znajdowały się 3 umywalki w łazience, 10 kabin toaletowych i kilka pryszniców dla mieszkających w nim 250 osób.

Schroniska prywatne są mniejsze, a dostęp do nich umożliwiła zespołowi amerykańska organizacja INGO CORE. Każde ze schronisk ma swoje własne udogodnienia, które znacząco różnią się od siebie. Niektóre schroniska wydają trzy posiłki dziennie, a inne tylko jeden. Niektóre posiadają pokoje prywatne, zaś inne są dzielone pomiędzy wiele osób, z materacami na podłodze w większych pomieszczeniach. Każde ze schronisk jest finansowane w inny sposób – niektóre przez swoich właścicieli, niektóre przez radę miasta oraz składki sąsiedzkie. Żadne z nich nie otrzymywało wsparcia finansowego z zewnątrz ani instytucjonalnego. Żadne z nich nie miało planów długoterminowych, poza planem na kolejny miesiąc. Nie ma przygotowań ani podziału zapasów dla rosnącej liczby uchodźców z Ukrainy. Wolontariusze i osoby przyjmujące uchodźców byli pod ogromną presją i nie wiedzieli, czy będą mogli nadal udzielać pomocy w przyszłości.

Niezależnie od tego, czy jest to schronisko finansowane przez rząd czy prywatne, nie ma w nich regularnych zajęć – psychospołecznych, rekreacyjnych ani edukacyjnych – i wielu uchodźczyń niepokoiło się, siedząc przez cały dzień i nie mając nic do roboty. Żadne z nich nie oferuje informacji odnośnie świadczonych usług dla uchodźczyń, którzy muszą polegać na polskich gospodarzach, aby zadbać o ich potrzeby. Uchodźczynie mogą przychodzić i odchodzić z tych schronisk kiedy chcą, ale muszą polegać na osobach posiadających samochody lub na transporcie publicznym. Na szczęście transport publiczny jest dla nich bezpłatny.

Niemal wszystkie uchodźczynie, z którymi przeprowadzaliśmy wywiad, nie wiedziały, jak długo będą mogły pozostać w swoim schronisku. Te które miały takie informacje mówiły, że mogą przebywać w swoich schroniskach od tygodnia do miesiąca. Żadna z nich nie zgłaszała, że ma stałe zakwaterowanie na okres dłuższy niż miesiąc od dnia 10 kwietnia.

„Co zrobimy kiedy będziemy musiały opuścić to schronisko? Nie wiem. Znowu wsadzę dzieci do samochodu i pojadę w inne miejsce w poszukiwaniu nowego zakwaterowania. Jakie plany mogę teraz robić?” – kobieta przebywająca w schronisku pełniącym funkcję hotelu, który wkrótce zostanie otwarty dla turystów.

Przesiedlenia do Polski komplikuje i tak już napięta sytuacja na rynku mieszkaniowym, na którym istniał niedobór 2 milionów mieszkań jeszcze przed napływem 3 milionów uchodźców.¹⁹ W każdym odwiedzanym mieście organizacje pozarządowe informowały, że „nie ma dostępnych mieszkań”, w których można by ulokować te osoby, co stwarza potrzebę znalezienia stałych i długoterminowych miejsc zakwaterowania dla tysięcy kobiet i dzieci. Wiele z nich twierdziło, że jeśli nie znajdą bezpiecznego schronienia w Polsce, to wrócą do Ukrainy, gdzie nadal toczy się wojna.

¹⁹ *Apartment prices to rise in Poland in 2022: study*, Polska Agencja Prasowa, 2022. <https://www.polskieradio.pl/395/7786/Artykul/2895741,Apartment-prices%20to-rise-in-Poland-in-2022-study>

„Kto pomoże mi wrócić do Chersonia za darmo? Jestem świadoma zagrożenia, ale nie poradzę sobie w Polsce bez pracy, domu i pieniędzy. Okupowany czy nie, ale przynajmniej w Chersoniu mam swój dom”.
- Post Ukrainki na Facebooku

D. Pomoc finansowa, środki do życia i godna praca

Jednym z trzech głównych problemów uchodźczyń był brak dochodów, który jest istotnym czynnikiem zagrożenia przemocą na tle seksualnym. Wszystkie uchodźczynie z Ukrainy, które przekroczyły granicę po 24 lutego 2022 r., mają prawo do wykonywania pracy w Polsce bez specjalnych zezwoleń, choć obywatelki państw spoza Europy niekoniecznie kwalifikują się do takiego samego świadczenia. Zwłaszcza w schroniskach rządowych nasze respondentki twierdziły, że oczekuje się od nich, iż znajdą pracę i mieszkanie i wyprowadzą się ze schroniska.

I choć wiele z nich chce przede wszystkim znaleźć pracę i posiada niezbędne do tego umiejętności i chęci, to istnieje kilka trudności z tym związanych. Po pierwsze – bariera językowa, gdyż wiele Ukrainek nie mówi dobrze w języku polskim. Oferowanych jest wiele bezpłatnych kursów języka polskiego, ale nawet zmotywowanym uczniom potrzeba 3–6 miesięcy, aby osiągnąć poziom A2-B1. Dyplomy ukraińskie nie zawsze są uznawane w Polsce, a ukraińscy lekarze nie mogą leczyć legalnie nawet pacjentów z Ukrainy. Większość dostępnych prac jest niskopłatnych i fizycznych, niektóre wydają się być nielegalne i oparte

na wyzysku pracowników.²⁰ Uchodźczynie ulokowane w schroniskach prywatnych mają problem ze znalezieniem zatrudnienia, gdyż schroniska te często znajdują się na wsiach, gdzie nie ma wielu możliwości podjęcia pracy zarobkowej. Dostępność pracy w domu jest ograniczona, gdyż dotyczy zwykle sektora IT i wymaga biegłej znajomości angielskiego oraz niezawodnego Internetu. Niedawno wprowadzone pozytywne zmiany w prawodawstwie umożliwią nauczycielom z Ukrainy podjęcie pracy w polskich szkołach, jednakże potrzebna jest większa elastyczność, aby ułatwić zatrudnienie uchodźczyń z Ukrainy.

„Będę musiała opuścić to schronisko, aby znaleźć pracę, ponieważ w tym mieście nie ma żadnych ofert dla mnie. Czy będzie mnie jednak stać na wynajem [droższego] zakwaterowania wraz z dzieckiem, jeśli przeprowadzę się do miasta, gdzie jest więcej ofert pracy?

– Ukrainka

Większość uchodźczyń, z którymi rozmawialiśmy, nie otrzymało żadnej pomocy finansowej. Osoby, z którymi rozmawialiśmy, czekały na jednorazową dotację rządową w wysokości 300 i 500 zł na dziecko miesięcznie, które było wypłacane tylko po zarejestrowaniu się w polskich urzędach.²¹ Po rejestracji trzeba odczekać 3–4 tygodnie na otrzymanie tych środków. Wiele uchodźczyń zarejestrowało się, aby otrzymać świadczenia, jednakże nie były one pewne kwot, jakie otrzymają.

²⁰ W mediach społecznościowych pojawiają się ogłoszenia o pracę, które oferują 14-godzinną pracę przez 5–6 dni w tygodniu za minimalne wynagrodzenie. Niektóre oferty pracy oferują również zakwaterowanie, więc wiele może się skusić na podjęcie takiego zatrudnienia.

²¹ Tilles, Daniel. *Poland passes law expanding support for Ukrainian FDPs*, Notes from Poland, 14 maja 2022 r.

UNHCR zainicjował również program pomocy finansowej, w ramach którego przez trzy miesiące uchodźcy mogą otrzymać 700 zł na osobę + 600 zł dla innych członków rodziny. Nie wymaga to posiadania rządowego numeru identyfikacyjnego, ale istnieje kilka przeszkód w otrzymaniu tych pieniędzy, m.in. konieczność odwiedzenia biura UNHCR w Warszawie lub Krakowie, co nie jest łatwe dla osób mieszkających z dala od tych ośrodków, zwłaszcza tych z małymi dziećmi. Informacje o możliwości uzyskania takiej pomocy znowu nie były szeroko dostępne.

„Słyszeliśmy o pomocy finansowej z UNHCR, ale jest ona dostępna tylko dla osób mieszkających w dużych miastach. Nie mogę pojechać do Warszawy wraz z małym dzieckiem na cały dzień”.
– młoda matka biorąca udział w grupie dyskusyjnej

Rejestracja uchodźców jest skomplikowana i ludzie nie mogą wybrać daty wizyty, która według UNHCR często jest wyznaczana na kilka tygodni wcześniej. Kiedy w końcu otrzymają pomoc finansową, klienci są zobowiązani do pobrania całej kwoty raz w miesiącu lub rezygnacji z finansowania. Oznacza to, że muszą mieć bezpieczne miejsce, aby przechowywać pieniądze, co nie zawsze jest możliwe, więc ryzykują, że mogą paść ofiarą kradzieży w czasie transportu.

Wiele międzynarodowych organizacji pozarządowych mówiło, że zamierzają zacząć przyznawać pomoc finansową lub w postaci kuponów dla uchodźców, ale większość nie rozpoczęła udzielać takiej pomocy. Chociaż nie można było zaobserwować żadnych spotkań w zakresie koordynacji środków pieniężnych,

źródła podają, że koordynacja między różnymi podmiotami udzielającymi pomocy jest niewielka lub żadna, i prawdopodobnie występują nierówności w zakresie udzielanej pomocy. Na razie wydaje się, że uzyskanie pomocy finansowej przez uchodźczynie zależy od szczęścia oraz ich wytrwałości.

E. Dostęp do dokładnych informacji prawnych

Brak dokładnych informacji prawnych stanowi poważne zagrożenie dla kobiet i ich dzieci. Uchodźczynie, z którymi rozmawialiśmy, nie wiedziały jakie świadczenia mogą otrzymać i w jaki sposób je uzyskać. Kampanie informacyjne były ograniczone i fragmentaryczne oraz utrudnione przez bariery językowe.

Uchodźcy z Ukrainy mogą legalnie przebywać na terenie Polski przez okres 18 miesięcy, czyli przez okres dłuższy niż wynika z powszechnego unijnego statusu prawnego ochrony tymczasowej (która przewiduje rok

z możliwością przedłużenia). W Polsce nie jest wymagana żadna specjalna procedura; jedynym warunkiem jest pieczęć w paszporcie potwierdzająca przekroczenie granicy po dniu 24 lutego 2022 r. Osoby, które wjechały przed 24 lutego lub zrobiły to później, ale nie otrzymały pieczęćki w paszporcie, mogą mieć trudności z uzyskaniem numeru identyfikacyjnego niezbędnego do uzyskania dostępu do usług. Obywatele z krajów trzecich spoza UE nie są uprawnieni do otrzymania takich usług. Pojawiło się wiele doniesień o zatrzymaniu z nieznanych powodów osób o ciemnym kolorze skóry przekraczających granicę.

W przypadku osób niepełnoletnich bez opieki nie ma obecnie standardowej procedury rejestracji. Podjęto próby stworzenia polskiego dokumentu legalizacyjnego, który wymienia dorosłego opiekuna tymczasowego dla takich dzieci, jednak dzieci pozostające bez opieki osoby dorosłej są umieszczane w „ośrodkach interwencyjnych”. Jeśli chodzi o urodzenia w Polsce, dzieci urodzone przez ukraińskich rodziców otrzymają dowód tożsamości i akt urodzenia. Nie ma wyraźnej komunikacji z rządem Ukrainy w celu informowania o narodzinach nowych obywateli. Jeśli te dzieci nie uzyskają obywatelstwa, to nie będą prawnie obywatelami żadnego państwa i będą narażone na szereg zagrożeń dla ich bezpieczeństwa.

F. Opieka medyczna, w tym usługi w zakresie zdrowia reprodukcyjnego i przemocy na tle seksualnym

Jednym z trzech głównych problemów uchodźców był dostęp do opieki medycznej. W czasie rozmów przeprowadzonych z setkami kobiet przebywających w schroniskach uzyskaliśmy informacje, że dostęp do opieki

zdrowotnej teoretycznie istnieje, ale w praktyce jest często niemożliwy. Nikt nie informował, że ma dostęp do podstawowej opieki medycznej, a wiele osób nie zostało przyjętych do szpitali. Spośród wszystkich pytaných rodziców żaden nie zgłaszał, że miał dostęp do pediatry w celu rutynowego badania medycznego i konieczności zaszczepienia dzieci poniżej 5 roku życia. W żadnym ze schronisk nie było możliwości przeprowadzenia testów na obecność COVID-19. Wiele kobiet zgłaszało potrzebę otrzymania podstawowych środków medycznych, takich jak glukometry, ciśnieniomierze, krople do oczu, aerozol do nosa i leki dostępne bez recepty, takie jak paracetamol, leki na przeziębienie i grypę oraz leki na kaszel u dzieci. Uchodźcy w większości nie wiedzieli gdzie mogą znaleźć ratujące życie leki na arytmie, nadciśnienie, epilepsję itp. Wiele osób mówiło, że przestało je przyjmować lub zmniejszyło przyjmowane dawki, aby starczyły na dłużej. Żadna z rodzin nie zgłosiła posiadania odpowiedniej ilości leków na dłużej niż tydzień.

„Byliśmy u lekarzy z naszymi dziećmi z powodu przypadków ciężkiego kaszlu, rotawirusa, gorączki czy bólu ucha. Kazali nam przyjmować paracetamol na wszystkie choroby”.

„Niektóre dzieci wymagają konsultacji endokrynologa, dermatologa lub okulisty. Jednakże nie możemy z nich tutaj korzystać”.

– Matki w jednym ze schronisk

Podczas gdy inne kraje wdrożyły dedykowany plan wsparcia zdrowotnego udzielanego na miejscu dla głównych skupisk migracyjnych za pośrednictwem międzynarodowych organizacji pozarządowych, duże schroniska

w Polsce nie oferują opieki medycznej. Oferują informacje kontaktowe krajowego systemu zdrowia, ale dotyczą one zwykle wezwania karetki pogotowia. Lokalny personel pomocy humanitarnej informuje, że dostęp do opieki medycznej jest ograniczony przez zasoby danego miasta, co powoduje, że wiele osób szuka takich usług nieformalnie za pośrednictwem mediów społecznościowych i poleceń znajomych.

Dostęp do opieki w zakresie zdrowia reprodukcyjnego w Polsce jest bardzo ograniczony, podobnie jak postępowanie medyczne w przypadku gwałtu. Antykoncepcja awaryjna i pigułki antykoncepcyjne są dostępne tylko na receptę, zaś ta pierwsza jest rzadkością. Aborcja jest nielegalna nawet w przypadku gwałtu (choć zgodnie z polskim prawem jest technicznie dozwolona), zatem przestrzeganie wytycznych ustawowych jest prawie niemożliwe. Jak wspomniano powyżej, uchodźczynie- kobiety i dziewczęta przebywające w Polsce, które przeżyły przemoc seksualną, po wypisaniu ze szpitala są umieszczane w dużych schroniskach komunalnych, ponieważ nie ma dla nich innych miejsc. Organizacje pozarządowe tworzą programy w celu wysyłania ofiar gwałtu za granicę w celu przeprowadzenia aborcji, ze względu na liczne utrudnienia w Polsce.

Wydaje się, że istnieją również poważne braki w możliwościach technicznych w zakresie zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego, w tym w zakresie udzielanej pomocy medycznej i psychospołecznej dla ofiar napaści na tle seksualnym. Wielu ankietowanych pracowników międzynarodowych organizacji pozarządowych nie znało różnic między klinicznym postępowaniem w przypadku gwałtu a „zestawami dla ofiar gwałtu” lub kryminalistycznymi zestawami DNA i nikt nie był w stanie podać technicznych aspektów zbierania danych kryminalistycznych ani sposobu ich przetwarzania.

Wysiłki te są dodatkowo komplikowane przez bariery w braku wiedzy odnośnie nietypowych warunków pracy w strefach wojennych, technicznych aspektów ścigania zbrodni wojennych oraz sposobu, w jaki zjawiska przemocy na tle seksualnym oraz programy skoncentrowane na ocalałych z wojny docierają do takich osób. Chociaż wiadomo, że częstotliwość występowania przemocy na tle seksualnym jest bardzo wysoka w każdym kryzysie humanitarnym, przedstawiciel jednej z grup powiedział: „nie jesteśmy pewni, czy dochodzi do gwałtu, ponieważ nie jest to zgłaszane”. Jest oczywiste, że może dojść do wtórnej wiktymizacji osób, które przeżyły wojnę ze względu na brak wiedzy technicznej w sektorze opieki zdrowotnej i brak ekspertów, którzy mogliby doradzić w zakresie najlepszych rozwiązań.

Inne zgłaszane bariery w dostępie do opieki zdrowotnej to transport, opieka nad dziećmi, bezrobocie, brak wiedzy na temat dostępu do usług, koszty leków i dyskryminacja, zwłaszcza społeczności LGBTQIA+ i Romów. Zapytana, dlaczego nie mogła uzyskać dostępu do opieki zdrowotnej, jedna z kobiet wskazała na brak czasu:

„Jak mam opiekować się swoją trójką dzieci, zaprowadzać i przyprowadzać je ze szkoły od poniedziałku do piątku w godz. 8:00–17:00, pracować w tym samym czasie oraz biegać po urzędach, aby uzyskać pomoc, które również są otwarte od poniedziałku do piątku w godz. 8:00–17:00, a jednocześnie szukać zakwaterowania? Tego nie da się ze sobą pogodzić”.

G. Pomoc psychospołeczna i w zakresie zdrowia psychicznego

Istnieją różne koncepcje odnośnie tego, czego dotyczą usługi wsparcia zdrowia psychicznego i psychospołecznego (Mental Health and Psychosocial Support Services, MHPSS), w przeciwieństwie do usług psychologicznych i terapeutycznych. Zazwyczaj Ukraińcy i polscy świadczeniodawcy pytani o wsparcie psychospołeczne rozumieją je jako sformalizowane usługi oferowane przez psychologów lub psychiatrów. Wsparcie psychospołeczne jest standardową usługą dla uchodźców, świadczoną w celu przeanalizowania tego, przez co przeszli i umożliwienia im poradzenia sobie z traumą, a także opracowania mechanizmów radzenia sobie w aktualnej sytuacji.

„Cały czas martwię się o mojego ojca, który został w Ukrainie, i o nasze trzy koty”.
– Ukraińska nastolatka

Niektóre schroniska zgłaszały, że posiadają okresowo mobilnego specjalistę ds. zdrowia psychicznego i wsparcia psychospołecznego, ale potrzebny jest wtedy tłumacz i takie usługi są skuteczne tylko do pewnego stopnia. Uchodźczynie zgłaszały zainteresowanie otrzymaniem wsparcia psychospołecznego, ale czas, sposób dostarczania (online lub osobiście), bariery językowe oraz dostępność stanowiły trudności w uzyskaniu takiego wsparcia.

„Odwiedzałam psychoterapeutę w Ukrainie i miałam przepisane antydepresanty. Wiem, że teraz jeszcze bardziej ich potrzebuję, ale tutaj nie otrzymam takiej pomocy... Kobiety w naszych schroniskach potrzebują wsparcia psychologa, nawet jeśli same tak nie uważają”.
– Młoda Ukrainka

Dostęp do wsparcia psychospołecznego jest problemem dla wszystkich ofiar wojny. Niektóre organizacje pozarządowe próbowały świadczyć takie usługi, ale w sposób niekonsekwentny i niejednolity. Ukraiński Dom w Warszawie oferował wcześniej takie usługi, ale teraz jest zbyt zajęty udzielaniem porad prawnych, pomocą w zakwaterowaniu i znalezieniu pracy dla uchodźców oraz innymi problemami. Jedna lokalna kawiarnia zamieniła się w centrum pomocy humanitarnej dla Ukraińców z okolicznych kompleksów mieszkalnych i chociaż pierwotnie jej działalność nie miała na celu udzielania pomocy psychospołecznej, to wiele kobiet znajduje w niej wsparcie społeczne, czyli główny czynnik zdrowia psychicznego, którego nie mogą znaleźć gdzie indziej. IsraAid zorganizowało warsztaty na temat wsparcia dla osób z traumą, które otrzymały pozytywne recenzje, a wiele międzynarodowych organizacji pozarządowych planuje nawiązać współpracę z lokalnymi organizacjami pozarządowymi w celu udzielania wsparcia psychospołecznego.

H. Podwójna dyskryminacja wobec uchodźców

Na niektórych terenach dochodziło do incydentów na tle rasistowskim, które

najbardziej widoczne były w przypadku populacji romskich, ale także innych mniejszości. Znane są doniesienia o dyskryminacji na tle rasowym obywateli państw spoza Europy, tj. z Afganistanu, Kamerunu, Pakistanu, Nigerii, Rosji i innych krajów, którzy uciekli do Polski na początku wojny. Chociaż rząd Polski zezwolił obywatelom Ukrainy na dostęp do usług socjalnych, te same świadczenia nie zostały rozszerzone na obywateli państw spoza Europy, lecz donoszono, że niektórzy są nawet zatrzymywani na przejściach granicznych.

„Dyskryminacja na tle rasowym była powszechna”.

– Informator z Warszawy o traktowaniu ciemnoskórych uchodźców niebędących Ukraińcami

Chociaż istnieje ryzyko przemocy na tle seksualnym i zagrożeń bezpieczeństwa dla wszystkich uchodźców przebywających w Polsce, to kilka populacji jest szczególnie na to narażonych:

- ▶ Jak wspomniano powyżej, społeczność romska boryka się z uogólnioną dyskryminacją i ostracyzmem, co ma konsekwencje w przypadku ich rejestracji, uzyskiwania dokumentów tożsamości, dostępu do usług, miejsc pracy, mieszkań itp.
- ▶ Według jednego z informatorów, niektórzy małoletni uchodźcy nieposiadający opiekunów są umieszczani w polskim systemie opieki dla nieletnich bez odpowiedniego wsparcia prawnego, ponieważ system ten nie jest przystosowany do zaspokojenia ich potrzeb.
- ▶ Osoby transpłciowe i nieprzynależące do jednej płci mają trudności z przekroczeniem granicy, zwłaszcza jeśli w paszporcie widnieje, że urodzili

się jako mężczyźni, ponieważ mężczyźni mają obecnie zakaz opuszczania Ukrainy. Zgłaszano liczne przypadki dyskryminacji na tle transfobicznym, trudności w znalezieniu bezpiecznego mieszkania i terapii hormonalnej, którymi w tej chwili zajmują się polskie organizacje LGBTQIA+.

► Niepełnosprawni uchodźcy mogą nie kwalifikować się do otrzymania pomocy w Polsce bez poddania się standardowym badaniom w celu potwierdzenia ich niepełnosprawności. Proces ten może potrwać rok albo i dłużej.

„Staramy się wspierać społeczności LGBTQIA+ i uchodźców, jak tylko możemy. Dzięki naszym kontaktom międzynarodowym możemy pomóc tym osobom podczas ich transportu z Ukrainy do bezpiecznego miejsca w Europie Zachodniej. Odbieramy ich na granicy, a potem praktycznie przekazujemy z rąk do rąk do naszych zaufanych osób kontaktowych za granicą”.
– Kierownik schroniska w Polsce

I. Edukacja

Kolejnym z trzech głównych problemów uchodźców był powrót ich dzieci do szkół. W niektórych schroniskach dzieci uczęszczały do polskich szkół oferujących im podstawowe usługi, np. ukraińskiej kadry pomocniczej, lub też osobne lekcje nauki języka polskiego i wypoczynek wraz z dziećmi z Ukrainy. Inne dzieci uczęszczały do ukraińskich szkół przez Internet lub w ogóle nie uczęszczały do szkoły. W jednym schronisku, w którym mieszkali

głównie romscy uchodźcy, powiedziano im, że w polskich szkołach nie ma już miejsc – i nie wiadomo, czy była to prawda, czy też skutek rasizmu wymierzonego w społeczność romską.

J. Niedostatek jedzenia

Niedostatek jedzenia był poważnym problemem we wszystkich schroniskach. Organizacje pozarządowe informowały o wzroście kosztów żywności powiązanych z malejącą podażą podstawowych artykułów spożywczych, takich jak ziemniaki, marchewki itp. Osoby rozdzielające żywność w Krakowie informowały, że wydają wszystkie kanapki i zupy i choć pomoc jest przeznaczona dla nowo przybyłych, to wolontariusze codziennie widzą te same osoby przychodzące po jedzenie. Jak to często bywa, osoby mogą być zmuszone do uciekania się do szkodliwych zachowań (takich jak drobne przestępstwa) lub wyzysku (seks wymienny, nieodpłatna praca itp.) w celu zdobycia pożywienia. Niedostatek jedzenia sprawia, że uchodźcy i uchodźczynie są narażeni na wyzysk siły roboczej oraz przemoc na tle seksualnym ze strony wolontariuszy,

V. Zalecenia i sposoby postępowania w przyszłości

Te regionalne zalecenia powinny zostać wdrożone przez ONZ, darczyńców / państwa członkowskie, Unię Europejską, organizacje charytatywne, rządy krajów przyjmujących uchodźców z Ukrainy, międzynarodowe organizacje pozarządowe i lokalne organizacje pozarządowe. Stanowią one uzupełnienie zaleceń dla poszczególnych krajów zawartych w niniejszym raporcie.

GŁÓWNE ZAŁOŻENIA:			
Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ)	Unia Europejska (UE)	Rządy Państw Przyjmujących	Rząd Ukrainy
Filantropia Feministyczna/ Fundusze Feministyczne	Donatorzy Państw Członkowskich	Lokalna organizacja pozarządowa (LNGO)	Międzynarodowa Organizacja Pozarządowa (INGO)

1. Zapewnienie humanitarnej odpowiedzi uwzględniającej kwestie płci i wspierającej ruchy kobiet w całym regionie

Zaangażowanie na rzecz utrzymania zdobyczy w kwestii równouprawnienia kobiet i dziewcząt osiągniętych w poprzednich dziesięcioleciach powinno stanowić podstawę tworzenia programów dla osób przesiedlonych wewnątrz Ukrainy oraz uchodźców i uchodźczyń z Ukrainy przebywających w krajach granicznych, co wiąże się z poważnymi trudnościami związanymi z nieuniknionym patriarchalnym sprzeciwem. Aby pomoc humanitarna uwzględniająca kwestie płci mogła być skuteczna, należy wspierać organizacje kobiece i dziewczęce oraz inne grupy feministyczne, zajmujące się równouprawnieniem płci oraz świadczące specjalistyczne usługi w celu utrzymania swoich sieci, systemów solidarności i zbiorowej, wzajemnej opieki.

Zalecenia:

- Tworzyć fundusze dostosowane do konkretnych potrzeb kobiet i dzieci uciekających z Ukrainy, a także

społeczności przyjmujących uchodźców we wszystkich krajach przygranicznych oraz w innych krajach. Finansowanie powinno priorytetowo traktować zapobieganie handlowi ludźmi i przemocy na tle seksualnym oraz reakcję na te zjawiska, a także dostęp do opieki zdrowotnej, opieki nad dziećmi, pomocy pieniężnej oraz w postaci kuponów i edukacji. Finansowanie powinno być wystarczająco elastyczne, aby móc wspierać podstawowe operacje organizacji ds. praw kobiet (Women's Rights Organizations, WRO) oraz zapewnić ich stabilność zarówno podczas obecnej sytuacji kryzysowej, jak i po niej.

- **Opracować programy, które nie będą polegać na darmowej lub słabo płatnej pracy kobiet i dziewcząt.** W większości krajów świata od kobiet oczekuje się, że będą opiekować się innymi ludźmi w swoich domach, rodzinach i społecznościach. Interwencje w ramach programów kryzysowych powinny być opracowane w taki sposób, aby zmniejszyć obciążenie kobiet i dziewcząt nieodpłatną pracą opiekuńczą i dołożyć wszelkich starań, aby nie były one już więcej wykorzystywane. Należy uczynić z tego podstawową zasadę tworzenia wszystkich programów i upewnić się, że darczyńcy również ją rozumieją.

- **Wspierać lokalne/krajowe priorytety organizacji feministycznych,** począwszy od reform prawnych i udziału w życiu politycznym, poprzez uwzględnianie problematyki równouprawnienia płci w polityce, a kończąc na problemach przemocy wobec kobiet i dziewcząt, upodmiotowieniu gospodarczym i wielu innych aspektach. Spojrzenie z perspektywy systemowej – jak najlepiej

wspierać aktywność lokalną i programy polityczne organizacji praw kobiet, organizacji feministycznych i LGBTQIA+.

● **Zrozumieć powiązania między reagowaniem w sytuacjach kryzysowych oraz pracą nad tworzeniem ruchu na rzecz praw kobiet.** Darczyńcy, którzy finansują ruchy (lecz nie reagowanie w sytuacjach kryzysowych) powinni być świadomi, że działania organizacji w zakresie reagowania kryzysowego są nierozdzielnie związane z ich pracą na rzecz tworzenia ruchu praw kobiet. I odwrotnie, darczyńcy, którzy finansują działania w sytuacjach kryzysowych, a nie działania na rzecz praw kobiet, powinni być świadomi, że oddzielenie finansowania od tej rzeczywistości będzie skutkować niedostatecznym reagowaniem w sytuacjach kryzysowych. Należy wspierać programy lokalne i przestrzegać ich, a także zapewnić krytyczny obiektywizm i zrozumienie, dlaczego finansowanie i powiązania w ramach programów humanitarno-rozwojowych²² są niezbędne do realizacji wspólnych celów, jakimi są łagodzenie cierpienia i zaspokajanie potrzeb humanitarnych, przy jednoczesnym wzmacnianiu istniejących systemów i struktur w skali długoterminowej.

²² Program Humanitarno-Rozwojowy to koncepcja zwiększonej współpracy między organizacjami zajmującymi się krótkoterminową pomocą humanitarną i długoterminowym rozwojem międzynarodowym, która jest promowana od 2016 r. Strand, Arne. „Humanitarian–development Nexus”. *Humanitarianism*. Leiden, Holandia: Brill, 2020. https://doi.org/10.1163/9789004431140_049; i Stamnes, Eli. „Rethinking the Humanitarian-Development Nexus”. *Norwegian Institute of International Affairs*, tom 24, 2016, <https://ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/NUPI-Rethinking%20the%20Humanitarian-Development.pdf>.

2. Wypełniać zobowiązania lokalne, przekazując władzę organizacjom kierowanym przez kobiety

Lokalizacja stała się formalną częścią głównego nurtu programu reform humanitarnych poprzez włączenie jej do programu Grand Bargain z 2016 r. – ważnego porozumienia reformatorskiego zawartego między podmiotami działającymi na rzecz pomocy humanitarnej. Program lokalizacji koncentruje się na zwiększeniu dostępu podmiotów lokalnych do międzynarodowych funduszy humanitarnych, partnerstw, przestrzeni koordynacyjnych i budowania umiejętności.²³ Lokalizacja jest kluczem do ochrony praw kobiet i dziewcząt w sytuacjach kryzysowych, ponieważ lokalne reakcje kobiet są często bardziej istotne i skuteczne niż te zewnętrzne.

²³ Robillard, Sabina, i in. *Localization: A «Landscape» Report*. Feinstein International Center Publication, Tufts University, grudzień 2021 r. <https://fic.tufts.edu/publication-item/localization-a-landscape-report/>.

Zalecenia: Partnerstwo etyczne

- **Współpraca z lokalnymi organizacjami i organizacjami ds. praw kobiet jako równorzędnymi partnerami w celu zwiększenia ochrony uchodźczyń.** Należy umożliwić udział kobiet i dziewcząt, m.in. pochodzących z grup marginalizowanych, we wszystkich procesach decyzyjnych, m.in. w planowaniu, koordynacji, wdrażaniu i monitorowaniu.

- **Należy upewnić się, że organizacje ds. praw kobiet i inne podmioty lokalne są od początku częścią (prze)projektowania struktur koordynacyjnych.** Struktury powinny raczej uzupełniać lokalne wysiłki niż tworzyć równoległe procesy, które tradycyjnie utrzymują władzę w rękach organów ONZ i organizacji pozarządowych.

- **Zapobieganie traktowaniu grup kobiet jako jednorodnych i zrozumienie ich przekrojowej różnorodności ze względu na wiek, religię, pochodzenie etniczne, orientację seksualną, status niepełnosprawności itp.**

- **Umożliwienie organizacjom feministycznym i aktywistkom sprawowania roli liderów i decydentów na wszystkich platformach decyzyjnych,** włączając je w system klastrowy, plan reagowania na uchodźców UNHCR i wszystkie struktury koordynacyjne. Agendy ONZ i organizacje pozarządowe powinny podjąć działania, aby zatrudniać pracowników, którzy wiedzą, jak należy angażować organizacje kierowane przez kobiety w pozytywny i produktywny sposób.

- **Zapewnić dostęp do technologii i usunąć inne bariery utrudniające udział organizacji ds. praw kobiet.**

Przewodnik oceny partnerstwa VOICE-UNICEF ([Partnership Assessment Guide, PAG](#)) zawiera przekrojowe i feministyczne podejście do budowania partnerstwa, które wykorzystuje zasoby, jakie mogą wnieść zarówno duże organizacje finansujące, jak i organizacje lokalne oraz specjalistyczną wiedzę organizacji kierowanych przez kobiety. Przewodnik został opracowany w procesie konsultacji z liderkami kobiet w Afganistanie, Bangladeszu, Kenii, Liberii, Sri Lance i Sudanie Południowym i stanowi plan nowego formatu partnerstwa, który skupia grupy i organizacje będące często marginalizowane na podstawie arbitralnych kryteriów.

- **Zatrudniać dwujęzycznych koordynatorów, aby wzmocnić kierowane lokalnie struktury koordynacyjne.** To nie tylko wzmacnia udział organizacji lokalnych, ale jest również ważne dla rządowych i prywatnych schronisk w celu zapewnienia wysokiej jakości usług w zakresie zdrowia i wsparcia psychospołecznego. Koordynator może pełnić funkcję pośrednika między organizacjami międzynarodowymi i lokalnymi.

- **Wspierać i promować bezpieczne przestrzenie (wirtualne lub rzeczywiste) dla pracowników i wolontariuszy w organizacjach prowadzonych przez kobiety i dziewczęta, aby mogły się**

spotykać, dzielić doświadczeniami i wspierać nawzajem. Zagwarantować, że organizacje te będą skupiać się na opiece nad personelem i wolontariuszami, a nie na realizacji działań i że opieka będzie świadczona regularnie i traktowana priorytetowo.

Zalecenia: Finansowanie

- **Zwiększyć stabilne i przewidywalne finansowanie programów zapobiegania przemocy wobec kobiet i dziewcząt oraz wspierać ich rozwój i dostępność dla uchodźczyń- kobiet i dziewcząt.** Pomoże to podmiotom społeczeństwa obywatelskiego skuteczniej reagować na wszystkie formy przemocy wobec kobiet, w tym przemoc seksualną, przemoc ze strony partnerów intymnych, handel ludźmi oraz nadużycie i wykorzystywanie seksualne.

- **Zapewnić elastyczne, wieloletnie i nieograniczone finansowanie lokalnym organizacjom kierowanym przez kobiety, w tym organizacjom ds. praw kobiet, organizacjom feministycznym i tym, które reagują na kryzys w Ukrainie. Uwzględnić środki przydzielone w celu wzmocnienia organizacji i wsparcie udzielone w celu utrzymania stałości i dobrej kondycji organizacji.** Organizacjom należy ufać, jeśli chodzi o określanie sposobu wydatkowania środków zgodnie ze zmieniającymi się potrzebami – tak jak międzynarodowe organizacje pozarządowe i organy ONZ preferują nieokreślone fundusze podstawowe, organizacje ds. praw kobiet i sieci potrzebują dostępu do takiej samej elastyczności finansowania. Finansowanie i zasoby dla organizacji ds. praw kobiet powinny być od początku wyodrębnione

i wykorzystane do wzmocnienia pracy, jaką te organizacje wykonują, zwłaszcza w czasach, gdy regionalne ruchy na rzecz praw kobiet stoją w obliczu historycznych zagrożeń. Należy uwzględnić fundusze na zwrócenie organizacjom ds. praw kobiet kosztów poniesionych od początku kryzysu, co pozwoli im w razie potrzeby antydatować wydatki.

- **Finansowanie zarówno zarejestrowanych organizacji, jak i niezarejestrowanych grup, które reagują oraz świadczą usługi na pierwszej linii.** Wspieranie reakcji lokalnych bezpośrednio wpływa na jakość i zakres reagowania kryzysowego na uchodźców i uchodźczynie.

- **Ułatwienie organizacjom ds. praw kobiet dostępu do finansowania poprzez zmniejszenie utrudnień biurokratycznych i administracyjnych.** Zmniejszenie ilości wymaganej pracy z dokumentacją i udostępnienie mechanizmów finansowania w odpowiednich językach (a także w języku angielskim), tak aby nie była konieczna znajomość języka angielskiego (np. w Polsce wokół reakcji na sytuację kryzysową udostępnienie mechanizmów finansowania w języku polskim i ukraińskim). Stworzenie definicji oraz kryteriów monitorowania realizacji tych zobowiązań.²⁴

- **Zaproszenie organizacji ds. praw kobiet do określenia ich zakresu pracy i zadbanie o to, aby nie zachęcać ich do podejmowania działań typowych dla**

²⁴ *Feminist Humanitarian System Building Block I: Advancing Gender-Transformative Localization.* Women Deliver, 2018, https://womendeliver.org/wp-content/uploads/2019/09/WD_Humanitarian-Paper-WEB.pdf.

organizacji pozarządowych²⁵ w grupach lokalnych, gdyż grozi to zakłóceniem ich podstawowych zadań. Należy zapytać przedstawicieli organizacji ds. praw kobiet, czego potrzebują i jaką rolę chcieliby odgrywać jako partnerzy w skoordynowanej reakcji na sytuację kryzysową. Współpraca z nimi, aby wyeliminować wszelkie niezamierzone zagrożenia, jakie mogą pojawić się wraz z ich udziałem.

- **Zapraszanie na zebrania aktualnych i potencjalnych beneficjentów i beneficjentki, aby omówić sposoby, w jakie darczyńcy (organizacje pozarządowe, organizacje międzynarodowe, rządy/organizacje darczyńców oraz organizacje charytatywne) mogą w stały sposób finansować lokalne, prowadzone przez kobiety grupy i organizacje feministyczne oraz innego typu.** Zebrania te nie powinny być uciążliwe dla beneficjentów i beneficjentek i powinny wykorzystywać metody pracy, na które wyrazili oni zgodę. Tematy powinny dotyczyć działań darczyńców mających na celu wyrównanie szans.

- **Udostępnić fundusze kryzysowe, aby organizacje ds. praw kobiet mogły przekazywać pomoc dla kobiet znajdujących się w trudnej sytuacji.**

²⁵ „Tworzenie organizacji pozarządowych” odnosi się do profesjonalizacji, biurokratyzacji i instytucjonalizacji ruchów społecznych, gdy przyjmują one formę organizacji pozarządowych (Non-governmental Organizations, NGO), co często prowadzi do odpolitycznienia tych ruchów.

3. Zajęcie się lukami w programach bezpieczeństwa kobiet i dzieci

Biorąc pod uwagę bezprecedensowe poziomy finansowania, jakie zostały przeznaczone na tę reakcję kryzysową, a także wysoki poziom dostępu pomocy humanitarnej do krajów przygranicznych, niezwykle ważne jest, aby podstawowe interwencje ratujące życie – opisane poniżej – były traktowane priorytetowo i wspierane.

Zalecenia:

- **Wszyscy partnerzy wezwania do działania w sprawie ochrony przed przemocą ze względu na płeć w sytuacjach kryzysowych²⁶ (Call to Action, CTA) – zwłaszcza darczyńcy / kraje członkowskie i organizacje międzynarodowe – powinni nadal wspierać odpowiedzialność darczyńców wobec Planu Działania²⁷ w celu promowania większej przejrzystości odnośnie inwestycji rządu/darczyńcy, aby zapobiegać przemocy wobec kobiet oraz promowania podejmowanych wysiłków, aby wpłynąć na ich inwestycje, tak aby były one użyte w działaniach na rzecz reagowania i zapobiegania przemocy wobec kobiet.**

- **Uwzględnić opinie i udział uchodźców i uchodźczyń w monitorowaniu programu, aby zapewnić odpowiedzialność wobec populacji dotkniętych kryzysem (Accountability to Affected Populations, AAP), co do których wszystkie systemy koordynacji (klastry / grupy robocze), organizacje pozarządowe i agencje ONZ**

²⁶ Wezwanie do działania to wielostronna inicjatywa mająca na celu wprowadzanie zmian i zwiększenie odpowiedzialności systemu humanitarnego wobec sposobów reagowania na przemoc wobec kobiet w sytuacjach kryzysowych.

²⁷ *Plan działania* to nadrzędne ramy przewodnie wezwania do działania, które określają wspólne założenia, cele i strukturę zarządzania, aby zapewnić przełożenie obietnic na konkretne i ukierunkowane działania w terenie. www.calltoactiongbv.com/co-robimy

zatwierdziły swoją pomoc. Na etapie przygotowawczym należy zapewnić, aby kobiety i dziewczęta mogły brać udział w dyskusjach na temat wskaźników i celów; opracowano mechanizmy dla dziewcząt i kobiet mające na celu bezpieczne przekazywanie informacji zwrotnych, których wyniki są wykorzystywane i rozpowszechniane. Anonimowa informacja zwrotna jest również kluczowym elementem zapobiegania nadużyciom i wykorzystywaniom na tle seksualnym. Informacje zwrotne można zbierać poprzez instalację skrzynek do zgłaszania skarg, rozpowszechniając formularze zwrotne, oferując witrynę internetową do odwiedzenia lub bezpłatny numer, na który można zadzwonić lub wysłać SMS-a, a także w inny sposób.²⁸ Komunikacja z osobami dotkniętymi przemocą powinna odbywać się za pośrednictwem preferowanych i zaufanych kanałów i mediów. Należy stworzyć partycypacyjny projekt programu i zapewnić stałe monitorowanie, aby móc dostosować reakcje do zmieniających się potrzeb w zakresie bezpieczeństwa.

- Wprowadzić analizę sytuacji kobiet do wszystkich interwencji, aby ujawnić konkretne zagrożenia i słabości w reakcji na przemoc wobec kobiet i dziewcząt. Stworzyć interwencje i zasady, które uwzględniają większą podatność kobiet i dziewcząt na nadużycia i wykorzystywanie seksualne, handel ludźmi i inne kwestie związane z bezpieczeństwem. Zagwarantować ochronę przed konkretnymi zagrożeniami, na jakie narażone są podwójnie marginalizowane grupy kobiet i dziewcząt – takie jak

²⁸ Akapit zredagowany z: IASC, *With us & for us: Working with and for Young People in Humanitarian and Protracted Crises*, UNICEF and NRC for the Compact for Young People in Humanitarian Action, 2020.

niepełnosprawne kobiety i dziewczęta, LGBTQIA+ i Romowie.

- **Zwiększyć działania mające na celu uregulowanie nieoficjalnego transportu w regionie w celu zmniejszenia ryzyka nadużyć i wykorzystywania na tle seksualnym oraz handlu ludźmi.**

- **Wspierać rządy w gromadzeniu i odpowiedzialnym udostępnianiu danych demograficznych uchodźców i uchodźczyń z podziałem na wiek, płeć, pochodzenie i inne czynniki, w celu wzmocnienia ochrony przeciwko nadużyciom i wykorzystywaniu na tle seksualnym, przeciwdziałania handlowi ludźmi i wspierania wysiłków integracyjnych. Wywierać naciski na rządy w celu zbierania i udostępniania danych dotyczących ruchu uchodźców i uchodźczyń i przekazywania im pomocy.**

- **Wdrażać i przestrzegać istniejących Ram Humanitarnego Zespołu Krajowego w sprawie ochrony przed nadużyciami i wykorzystaniem na tle seksualnym (Protection from Sexual Exploitation and Abuse, PSEA). Zapewnić mechanizm składania skarg między organizacjami oraz rozpowszechniać wśród krajów przyjmujących uchodźców i uchodźczynie informacje o tym, czym jest nadużycie i wykorzystywanie na tle seksualnym, jakie są ich prawa i jak mogą uzyskać dostęp do mechanizmu składania skarg. Wszyscy uczestnicy akcji humanitarnej, w tym personel i wolontariusze, powinni być świadomi swoich obowiązków i zobowiązań związanych z ochroną przed nadużyciem i wykorzystywaniem seksualnym, m.in. zgłaszać przypadki nadużyć i wykorzystywania na tle**

* with a focus on UNHCR

seksualnym i przestrzegać kodeksów postępowania. Międzynarodowe organizacje pozarządowe, lokalne organizacje pozarządowe oraz organizacje kobiece powinny monitorować ryzyko występowania nadużyć i wykorzystywania na tle seksualnym ze szczególnym uwzględnieniem kobiet i dziewcząt.

- **Zinstytucjonalizować stosowanie Wytycznych dotyczących interwencji w sprawie przemocy wobec kobiet w działania humanitarne, Minimalnych standardów międzyagencyjnych dotyczących przemocy wobec kobiet w tworzeniu programów kryzysowych oraz Podręcznika dotyczącego płci w ramach działań humanitarnych Stałego Komitetu Międzyagencyjnego** w celu informowania o realizacji usług.

- **Należy naciskać na rządy krajów przyjmujących uchodźców, aby traktowały uchodźców, osoby innych ras, osoby LGBTQIA+ oraz społeczność romską sprawiedliwie i bez dyskryminacji, m.in. w zakresie dostępu do bezpiecznego zakwaterowania; zapewnienia odpowiednich warunków przyjmowania uchodźców; oraz otrzymywania przez nich ochrony i wsparcia w zakresie integracji, w przypadku gdy nie mogą one powrócić do swoich krajów.**

4. Poprawa dostępu do usług podstawowych

Ponieważ brak dostępu do podstawowych i ratujących życie usług jest bezpośrednio skorelowany z zagrożeniami dla bezpieczeństwa i ochrony, wszystkie podmioty powinny podjąć działania w celu zaspokojenia potrzeb związanych z przyjmowaniem i integracją uchodźców i uchodźczyń, w tym potrzeb w zakresie opieki zdrowotnej, wsparcia psychospołecznego, bezpiecznego zakwaterowania, pomocy pieniężnej i kuponów, środków do życia oraz edukacji. Jak wskazano powyżej, skuteczna reakcja powinna opierać się na lokalnych organizacjach pozarządowych, a zwłaszcza organizacjach ds. praw kobiet, poprzez umożliwienie im realizacji ich działań.

Zalecenia: Ogółem

- Każdy rząd kraju przygranicznego powinien opracować długoterminowe strategie uwzględniające problematykę płci w odpowiedzi na kryzys w Ukrainie, z udziałem organizacji ds. praw kobiet, organizacji feministycznych, lokalnych organizacji pozarządowych, międzynarodowych organizacji pozarządowych i UE. Zdając sobie sprawę z ograniczeń w zdolności reagowania rządów w różnych krajach, społeczność międzynarodowa powinna pomóc zlikwidować luki w programach usług ratujących życie, w tym te wymienione poniżej.

- Usystematyzować usługi tłumaczeń pisemnych i ustnych w krajach przygranicznych. Brak tłumaczy ustnych był wymieniany jako bariera we wszystkich kategoriach usług. Tłumacze mogą zostać pozyskani ze wszystkich krajów przygranicznych, a także spośród ludności ukraińskiej, aby wypełnić zapotrzebowanie na tak potrzebne obecnie usługi.

- Kraje przygraniczne powinny rozważyć utworzenie centrów pomocy humanitarnej, w których usługi mogłyby być skupione w jednej lokalizacji, aby zmniejszyć bariery odnośnie dostępu do ochrony, zdrowia psychicznego oraz wsparcia psychospołecznego.

- Rozwiązanie ograniczeń prawnych uniemożliwiających osobom, które wjechały do krajów przygranicznych przed 24 lutego 2022 r. (zarówno Ukraińcom, jak i osobom z krajów trzeciego świata) otrzymanie ochrony tymczasowej.

● **Podnoszenie świadomości wśród dziennikarzy, organizacji zajmujących się dokumentacją praw człowieka i instytucji rządowych w zakresie zasad skoncentrowanych na osobach ocalonych z wojny oraz metod, które zapobiegają wyrządzeniu przez nich niezamierzonej krzywdy.** Powinno to obejmować podejmowanie działań w celu ochrony osób ocalałych, które zdecydują się wystąpić publicznie; oraz ryzyko priorytetowego traktowania wsparcia i opieki dla ofiar przemocy seksualnej w wyniku konfliktu zbrojnego (Conflict-Related Sexual Violence, CRSV) nad innymi formami przemocy wobec kobiet. Wszystkie zaangażowane strony powinni otrzymywać wskazówki od osób posiadających wiedzę na temat przemocy wobec kobiet w sytuacjach kryzysowych, w tym również na temat przemocy seksualnej związanej z konfliktem zbrojnym.

Zalecenia: Zdrowie, zdrowie reprodukcyjne i usługi związane z zapobieganiem przemocy wobec kobiet

● ► **Zapewnić, aby opieka medyczna i usługi w zakresie zdrowia reprodukcyjnego były dostępne, bezpłatne i całościowe.**

► **Umożliwić korzystanie z usług międzynarodowych medycznych organizacji pozarządowych i lokalnych wolontariuszy, aby pomóc w tworzeniu bezpośrednich ścieżek dostępu dla pacjentów będących uchodźcami i uchodźczyniami w celu uzyskania przez nich podstawowej opieki medycznej.** Najlepiej, gdyby usługi medyczne były świadczone w tym samym miejscu w którym znajdują się główne ośrodki przyjmujące uchodźców i schroniska, a także były świadczone przez mobilne szpitale w mniejszych schroniskach i kompleksach mieszkalnych.

Ograniczy to również częstotliwość wykorzystania izby przyjęć i zmniejszy obciążenie w sytuacjach kryzysowych.

► **Usprawniać usługi w zakresie zdrowia reprodukcyjnego poprzez przeznaczone na ten cel fundusze,** które pełnią podstawowe i ratujące życie funkcje w przypadku kobiet i dziewcząt. Rozwijać usługi w zakresie zdrowia reprodukcyjnego dla ocalałych z wojny kobiet i dziewcząt, które doświadczyły przemocy, oraz zapewnić dostarczanie materiałów do higieny menstruacyjnej.

► **Oferować dodatkowe szkolenia i edukację w zakresie klinicznego postępowania w przypadku gwałtu (Clinical Management of Rape, CMR) świadczeniodawcom, służbom kierującym i wolontariuszom pracującym z ofiarami napaści na tle seksualnym.** Uwzględnić informacje na temat różnicy między zbieraniem dowodów kryminalistycznych dotyczących przypadków gwałtu (tj. „zestawów gwałtu”) a świadczeniami medycznymi i zdrowia psychicznego dla ofiar gwałtów.

► **Zatrudniać ukraiński personel medyczny spośród uchodźców i uchodźczyń.** Wydać zezwolenia na przeniesienie uprawnień do wykonywania zawodu dla personelu medycznego i psychologów, pedagogów oraz innego niezbędnego personelu z Ukrainy, którego brakuje. Ministerstwo Zdrowia powinno wydać zezwolenia dla zagranicznych świadczeniodawców i międzynarodowych organizacji pozarządowych w celu zwiększenia sprawiedliwego dostępu do leków.

► **Upewnić się, że testy i szczepienia na choroby zakaźne (w tym COVID-19 i gruźlicę) są szeroko dostępne w schroniskach i miejscach publicznych.**

- ▶ **Tworzyć kliniki stomatologiczne, aby świadczyć usługi bezpłatnie.**
  - ▶ **Zbadać modele usług zewnętrznych lub mobilnych, aby dotrzeć do osób zamkniętych w domu.**
-

Zalecenia: Wsparcie zdrowia psychicznego oraz psychospołecznego

- ▶ **Nadal dostarczać wyczerpujących informacji dotyczących ryzyka związanego z handlem ludźmi, dostępem do podstawowych usług, procesami rejestracji, prawami dostępnymi w ramach obowiązujących przepisów i innymi istotnymi informacjami poprzez dystrybucję ulotek, plakatów informacyjnych i rządowych witryn internetowych.**
- ▶ **Zapewnić bezpośrednie i stałe szkolenia specjalistom zdrowia psychicznego i wolontariuszom w zakresie rozpoznawania czynników ryzyka handlu ludźmi, a także bezpiecznej interwencji i zgłaszania takich przypadków.**
- ▶ **Stworzyć bezpieczne przestrzenie dla kobiet—szczególnie dla tych mieszkających w kwaterach prywatnych—w celu umożliwienia wspólnych spotkań, które pomogą odbudować zdrowe więzi społeczne i zapewnią wsparcie, a także udostępniać kompleksowe informacje na temat zagrożeń i kwestii ochrony.**
- ▶ **Zapewnić zaplecze techniczne w zakresie reakcji psychologicznych na traumę/kryzys, w tym specjalistyczne, szybkie szkolenia z zakresu interwencji w przypadku traumy/kryzysu.**

Zalecenia: Żywność, schronienie i zakwaterowanie

► Wdrożyć natychmiastowe programy w celu rozwiązania problemu braku żywności dla uchodźców i uchodźczyń w danym regionie. Współpracować z organizacjami kobiecymi, aby łagodzić negatywne mechanizmy radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych i zapobiegać przemocy wobec kobiet i dziewcząt w związku ze zwiększonym zagrożeniem z powodu niemożności zaspokojenia ich podstawowych potrzeb

► **Opracować i wspierać strategie dotyczące długoterminowego zakwaterowania we wszystkich krajach granicznych.** Rządowe ośrodki przyjmowania uchodźców powinny zapewniać więcej długoterminowych miejsc zakwaterowania i tworzyć w nich schroniska zgodnie z międzynarodowymi standardami.

► **Wspierać wszystkich kierowników schronisk—bez względu na to, czy goszczą uchodźców i uchodźczynie w domach, lokalnej firmie, hotelu, czy w innym miejscu—i zachęcać ich do stosowania niniejszych wytycznych²⁹**, które są zgodne z międzynarodowymi standardami i uwzględniają przemoc wobec kobiet i dziewcząt oraz ryzyko związane z ochroną kobiet, dziewcząt i innych marginalizowanych grup. Wytyczne zawierają informacje na temat dynamiki stosowania nacisku, zapewniają podstawowe wsparcie emocjonalne oraz kontakty do usług wsparcia.

²⁹ Michelis, Ilaria. *Supporting Women and Girls Fleeing Ukraine: Guidance and Tips for Private Accommodation Hosts*. GBV AoR HelpDesk, 13 kwietnia 2022 r. <https://www.sddirect.org.uk/media/2485/gbv-aor-helpdesk-guidance-and-tips-for-private-accommodation-hosts-20042022.pdf>.

- ▶ **Zapewnić bezpieczne schronienie poprzez rejestrację mieszkańców schronisk i ograniczenie dostępu dla odwiedzających.**
- ▶ **Zapewnić podstawowe szkolenie dla wolontariuszy schronisk w zakresie zmniejszania ryzyka związanego z przemocą wobec kobiet i dziewcząt oraz ochrony przed nadużyciami i wykorzystywaniem na tle seksualnym.**
- ▶ **Zapewnić odpowiednie rozmieszczenie łóżek (zgodnie ze standardami SPHERE), odpowiednią ilość umywalek do mycia rąk i udostępnić testy przeciwko COVID-19.**
- ▶ **Regularnie organizować spotkania informacyjne na temat planów i programów oferowanych przez schroniska oraz miejsc, w których można zgłaszać skargi i znaleźć wsparcie.**
- ▶ **Zapewnić dostęp do poradnictwa zawodowego i informacji o rynku pracy. Stworzyć programy dla uchodźców i uchodźczyń, które umożliwią im zdobycie nowych umiejętności zawodowych potrzebnych na rynku pracy.**

Zalecenia: Pomoc pieniężna i kupony

- ▶ **Sprawić, aby wszelka pomoc pieniężna była skoordynowana z grupą zadaniową Gotówka za ochronę w Ukrainie i w krajach sąsiednich³⁰ oraz aby była rozdzielana sprawiedliwie, bez dyskryminacji żadnej grupy uchodźców i uchodźczyń, z zastosowaniem prostych i wygodnych procedur.**
- ▶ **Połączyć pomoc pieniężną i w postaci kuponów z innymi usługami (takimi jak**

³⁰ Informacje kontaktowe i analizę sytuacji można [znaleźć tutaj](#).

zdrowie lub ochrona). Okazało się, że jest to bardziej skuteczne niż same interwencje.

- ▶ **Przestrzegać najlepszych praktyk odnośnie zmniejszania ryzyka związanego z przemocą wobec kobiet w programach udzielania pomocy finansowej.** Agencje powinny oceniać i ograniczać ryzyko związane z udzielaniem pomocy finansowej za pomocą programu The Cash [Learning Partnership Programme Quality Toolbox](#).³¹
- ▶ **Uwrażliwiać kobiety na temat dostępu do pomocy pieniężnej i w postaci kuponów.** Niektóre osoby mogą mieć trudności bez otrzymania pomocy w punktach dystrybucji, zwłaszcza osoby starsze lub niepełnosprawne oraz osoby opiekujące się nimi.
- ▶ **Stworzyć wypłaty pieniężne i w postaci kuponów, aby zaspokoić potrzeby wszystkich członków rodzin, w tym dzieci i osób starszych.**

Zalecenia: Środki do życia

- ▶ **Usunąć wszelkie przeszkody uniemożliwiające pracę uchodźcom i uchodźczynom.**
- ▶ **Poprawić i wzmocnić wszelką kontrolę warunków pracy uchodźców i uchodźczyń zgodnie z przepisami prawa pracy kraju przyjmującego, aby zmniejszyć ryzyko wykorzystywania seksualnego i wycisku w miejscu pracy.**
- ▶ **Kontynuować wysiłki na rzecz relokacji i tworzenia nowych ukraińskich przedsiębiorstw w krajach przygranicznych w celu tworzenia miejsc pracy dla uchodźców**

---

³¹„Programme Quality Toolbox”. Sieć CALP, <https://www.calpnetwork.org/resources/programme-quality-toolbox/>. Dostęp w dniu 17 maja 2022 r.

i uchodźczyń oraz społeczności przyjmujących ich.

Zalecenia: Dostęp do informacji

- ▶ **Zapewnić, aby platformy informacyjne dla uchodźców i uchodźczyń zawierały szczegółowe informacje o tym, jak uzyskać dostęp do usług, w tym lokalizacje, numery telefonów i powiązane platformy mediów społecznościowych. Upewnić się, że osoby świadczące usługi posiadają wyraźne informacje dotyczące tego, w jaki sposób uchodźcy i uchodźczynie mogą uzyskać dostęp do zweryfikowanych usług, aby umożliwić im przekazywanie informacji.**
- ▶ **Opracować zlokalizowane platformy informacyjne, w celu udostępniania informacji na określonych obszarach geograficznych, zwłaszcza w przypadkach, w których pomoc dla uchodźców i uchodźczyń jest zdecentralizowana i spoczywa na samorządach lokalnych.**
- ▶ **Na platformach należy umieścić informacje o tym, jak uchodźcy mogą składać skargi i zażalenia, do kogo mogą zadzwonić lub gdzie mogą się udać w nagłych wypadkach – m.in. w razie zdarzeń związanych z nadużyciami i wykorzystywaniem na tle seksualnym.**
- ▶ **Sprawdzać informacje, które są fizycznie umieszczane w schroniskach lub innych miejscach, do których mają dostęp uchodźcy i uchodźczynie i usuwać niezweryfikowane informacje, które mogą zwiększać ryzyko handlu ludźmi i wyzysku.**

Zalecenia: Edukacja

- ▶ **Włączyć wszystkie dzieci uchodźców i uchodźczyń do systemu edukacji kraju przyjmującego, aby zapewnić, że będą mogły kontynuować naukę w szkołach. Ministerstwo Edukacji powinno współpracować z lokalnymi i międzynarodowymi**

dowymi organizacjami pozarządowymi w celu zaspokojenia potrzeb dzieci uchodźców i uchodźczyń w zakresie nauki języka, leczenia traumy, zaangażowania rodziców/opiekunów oraz wszelkiego wsparcia w nadrobieniu zaległości szkolnych. W razie zapotrzebowania lub preferencji na nauczanie online należy zapewnić dostęp do odpowiednich technologii.

► **Skoordynować wszystkie reakcje na potrzeby edukacyjne z Klastrem Edukacyjnym.**³²

---

³² Informacje kontaktowe i analizy dotyczące aktualnej sytuacji w Ukrainie znajdują się na stronie: <https://www.educationcluster.net/Ukraine>

VI. Załączniki

